

Bli trygg i barnehagen

Hvordan legges det til rette for en god overgang fra hjemmetilværelse til barnehage for de minste barna?

Hanne Winger Pedersen

Masteroppgave i spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

Det utdanningsvitenskapelige fakultetet

Institutt for spesialpedagogikk

Juni 2010

Sammendrag

Bakgrunn

Som førskolelærer og spesialpedagog er jeg svært opptatt av hvilke vilkår de minste barna har i barnehagen i dag. I denne oppgaven er det de minstes barnehagestart som står i fokus. Stadig flere ettåringer går i barnehagen, og det er et stort politisk fokus på å oppnå full barnehagedekning. Samtidig er det et faktum at det er stor mangel på utdannet personell i barnehager, særlig i Oslo-området. Et hovedfokus i denne oppgaven er hva førskolelærere mener skal til for å legge til rette for en god overgang fra hjemmetilværelse til barnehage, og hvordan de arbeider for å tilrettelegge for dette på sin avdeling.

Formål og problemstilling

Formålet med denne studien er å få innsikt i hvordan førskolelærere tilrettelegger for en trygg og god overgang fra hjemmetilværelse til barnehage for de minste barna. For å få bedre innsikt i dette, har jeg formulert følgende problemstilling:

- På hvilken måte legger pedagogiske ledere i tre ulike gruppesammensetninger i barnehagen til rette for å gi de minste barna en trygg og god tilvenning?

For å få fram dette på en tydelig måte, er følgende underspørsmål formulert:

- Hvilke begrensninger og muligheter gir de ulike rammene på avdelingstypene aldersblandet avdeling, utvidet småbarnsavdeling og tradisjonell småbarnsavdeling?

Metode

Jeg har valgt å anvende semistrukturert intervju som metode for å belyse ovennevnte problemstilling og underspørsmål. Dette er en metode innenfor kvalitativ forrskning. Pedagogiske ledere på seks ulike avdelinger er blitt intervjuet. Utvalgskriteriene var at informantene skulle arbeide på en av de ovennevnte avdelingstypene, samt at de skulle være førskolelærerutdannet og arbeide i en barnehage i Oslo. Utover disse kriteriene er informantene valgt tilfeldig og består av totalt åtte personer.

Resultater/hovedfunn

I forhold til hovedproblemstillingen viser undersøkelsen at god kommunikasjon med foreldrene er viktig i arbeidet med tilvenning. Et annet funn er at omsorg for barnet må stå sentralt i dette arbeidet. Å jobbe med trygghet og begreper knyttet til tilknytningsteori er viktig. Kontaktpersonen spiller en sentral rolle i tilvenningen. Faktorene tid, rutiner og rammer er hovedmomenter i tilretteleggingen i tilvenningen. Å bruke tid på tilvenningen, å være fleksibel i forhold til rutiner, å legge rammene til rette for vennskap og relasjoner samt forståelse for at hvert barn er individuelt, med individuelle uttrykk og forutsetninger. Hvert barn må bli sett i tilvenningen og man må forsøke å tilrettelegge ut i fra denne forståelsen.

I forhold til underspørsmålet viser undersøkelsen at det er både fordeler og ulemper ved de ulike avdelingstypene. Dette dreier seg i hovedsak om forhold knyttet til hvordan man velger å benytte kontaktpersonordningen i tilvenningsperioden, samt forhold knyttet til antall voksne/pedagoger på avdelingen og antall barn og alderen på disse.

Forord

Etter å ha fullført denne studien om små barns barnehagestart, sitter jeg igjen med en opplevelse av å ha fått mye ny kunnskap på dette området. Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg over tid hatt mulighet til å fordype meg i et tema jeg synes er svært interessant. Det blir stadig flere små barn i barnehagen, samtidig som dette er et område det er lite forsket på. Gjennom denne studien har jeg hatt gleden av å snakke med flere førskolelærere, som jevnt over har vist et stort engasjement for temaet tilvenning. Jeg er takknemlig for at de har delt sine tanker og refleksjoner rundt dette temaet med meg.

Spesielt vil jeg rette en stor takk til min kone, Sigrid, for gode samtaler og refleksjoner underveis i prosessen.

Jeg vil også takke veilederen min, Kristin Vonheim, for nyttige og gode tilbakemeldinger.

En takk også til min svoger Åsmund, for hjelp til nyttige opplysninger fra SSB.

Og sist men ikke minst, takk til mammaen min, Kirsten, for at du har tatt deg fri en dag i uka hele dette halvåret for å passe Eilert.

Kolbotn, juni 2010

Hanne Winger Pedersen.

Innhold

SAMMENDRAG	2
FORORD	4
INNHold	5
1. INTRODUKSJON	8
1.1 BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEMA	8
1.2 OPPGAVENS FORMÅL OG PROBLEMSTILLING	9
1.3 AVGRENSNINGER OG BEGREPSAVKLARINGER	10
1.4 DISPOSISJON	10
2. TEORETISK FORSTÅELSESRAMME OG TIDLIGERE FORSKNING	12
2.1 ET SAMFUNNSMESSIG PERSPEKTIV PÅ SMÅ BARN OG BARNEHAGE	12
2.2 UNDERSØKELSER	18
2.2.1 <i>Om undersøkelsen i Foreldre og barn</i>	18
2.3 BARNEHAGEFORSKNING	19
2.3.1 <i>Langtidseffekter av tidlig barnehagestart</i>	20
2.3.2 <i>Mor-barn-tilknytning</i>	21
2.3.3 <i>“70-tallsrapporten”</i>	21
2.4 SMÅBARNSPEDAGOGIKK	22
2.4.1 <i>Hva kjennetegner det ett år gamle barnet og dets relasjoner?</i>	23
2.4.2 <i>Små barns medvirkning i barnehagen</i>	25
2.5 TILKNYTNING, EMOSJONER OG TEMPERAMENT	26
2.5.1 <i>Tilknytning</i>	27
2.5.2 <i>Emosjoner og temperament</i>	31

2.6	OPPSUMMERING AV TEORETISK FORSTÅELSESRAMME OG TIDLIGERE FORSKNING.....	32
3.	METODISK TILNÆRMING.....	33
3.1	FORSKNINGSMETODE OG DESIGN.....	33
3.1.1	<i>Semistrukturert intervju.....</i>	<i>33</i>
3.1.2	<i>Vitenskapsteoretisk referanseramme.....</i>	<i>34</i>
3.2	UTVALG.....	35
3.3	UTFORMING AV INTERVJUGUIDEN	37
3.4	GJENNOMFØRING AV INTERVJUER	37
3.5	TRANSKRIBERINGSPROSESSEN.....	38
3.6	ANALYSE OG TOLKNING AV DATAMATERIALET.....	39
3.7	VURDERING AV UNDERSØKELSENS KVALITET.....	40
3.8	ETISKE REFLEKSJONER	42
4.	PRESENTASJON OG DRØFTING AV DATA.....	45
4.1	HVA MÅ VEKTLLEGGES I FORBINDELSE MED DE MINSTE BARNAS OPPSTART I BARNEHAGEN?..	46
4.1.1	<i>Før barnet starter i barnehagen.....</i>	<i>46</i>
4.1.2	<i>Kontaktperson</i>	<i>50</i>
4.2	BARNETS FØRSTE TID I BARNEHAGEN	54
4.2.1	<i>Dagsrytmen på avdelingen.....</i>	<i>54</i>
4.2.2	<i>Samspeillet på avdelingen.....</i>	<i>57</i>
4.3	KOMMUNIKASJONEN MED FORELDRENE	58
4.3.1	<i>Et godt foreldresamarbeid</i>	<i>58</i>
4.4	MULIGHETER OG BEGRENSNINGER PÅ DE ULIKE AVDELINGENE	60
4.4.1	<i>Aldersblandet avdeling.....</i>	<i>61</i>
4.4.2	<i>Utvidet småbarnsavdeling.....</i>	<i>63</i>

4.4.3	<i>Tradisjonell småbarnsavdeling</i>	64
4.4.4	<i>Samlet oppsummerende drøfting av underspørsmål</i>	66
5.	KONKLUSJONER OG IMPLIKASJONER	69
5.1	KONKLUSJONER	69
5.1.1	<i>Oppsummering av hovedproblemstilling</i>	70
5.1.2	<i>Oppsummering av underspørsmål</i>	73
5.2	IMPLIKASJONER.....	76
5.2.1	<i>Implikasjoner for det praktisk-pedagogiske arbeidet</i>	76
5.2.2	<i>Implikasjoner for videre forskning</i>	77
	KILDELISTE	79
	VEDLEGG 1, INTERVJUGUIDE	83
	VEDLEGG 2, INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTENE	87

1. INTRODUKSJON

Jeg vil i dette innledende kapitlet redegjøre for temaet som er valgt for denne oppgaven og bakgrunnen for valg av tema. Deretter følger en kort oversikt over litteraturen som vil bli benyttet. Videre vil det bli gitt en beskrivelse av oppgavens avgrensninger og begrepsavklaringer, for så å belyse oppgavens formål og problemstilling. Avslutningsvis blir det redegjort for oppgavens disposisjon.

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Denne masteroppgaven fokuserer på følgende: Å bli trygg i barnehagen. Jeg ønsker å undersøke hva førskolelærere opplever som viktig for å legge til rette for en trygg og god tilvenning i barnehagen for de minste barna. Et hovedfokus i denne oppgaven er hva de mener skal til for at barnet skal få en god overgang fra hjemmetilværelse til barnehage, og hvordan de arbeider for å tilrettelegge for dette på sin avdeling.

Som førskolelærer og spesialpedagog er jeg svært opptatt av hvilke vilkår de minste barna har i barnehagen i dag. Bakgrunnen for valget av tema har også å gjøre med det store politiske fokuset som har vært på å oppnå full barnehagedekning den siste tiden, og debatten som har blusset opp rundt dette. Regjeringen vedtok i Soria Moria-erklæringen (2005) å jobbe for ”full barnehagedekning, høy kvalitet og lav pris” (regjeringen, 2005). Jeg vil hevde at mens det har vært et stort fokus på at alle har rett til barnehageplass og hurtig barnehageutbygging, har det vært mindre fokus på den voldsomme mangelen på utdannet personell i barnehagene, særlig i Oslo-området. Kvaliteten, omsorgen for barna, kan dermed ha blitt skadelidende. Likevel er det nettopp det at barnehagen holder høy kvalitet regjeringen bruker som sitt hovedargument for at flest mulig barn bør gå i barnehagen. Kristin Halvorsen uttalte i magasinet *Foreldre og barn* (2010) at ”barnehagen er det eneste velferdssystemet her i landet man får betalt for å ikke benytte seg av”. Med det siktet hun til kontantstøtten, som hun mener at hindrer barn i å gå i barnehagen.

Et resultat av at utbyggingen har gått hurtig og at kvaliteten dermed henger etter, kan det tenkes at kan komme til uttrykk i sammensetningene av barnegrupper. Man har enkelte steder fått store barnehager med store barnegrupper for de minste, mens man tidligere var

opptatt av å ha mindre grupper for de yngste barna. Det er også blitt mer vanlig med aldersblandete grupper. En kan spørre seg hva grunnen til dette er, og om ikke dette går ut over de minste? Det å finne ut mer om hvilke muligheter og begrensninger dette gir i forhold til tilvenning er et av temaene i denne oppgaven.

Jeg ønsker ved hjelp av intervjuer å se nærmere på hvordan førskolelærerne opplever tilvenningen for de minste i disse tre ulike gruppene. Kan man se noen forskjell i holdninger hos førskolelærerne eller i forhold til hva de opplever at det er mulig å gjøre? Blir tilvenningen tilnærmet lik for barna i de tre ulike gruppene, eller ser man forskjeller? Kan man si at én type barnegruppe gir bedre rammer for de minste enn en annen, ut ifra størrelse og pedagogdekning/bemannings? Ved å intervjuer førskolelærerne ønsker jeg å få belyst hvordan barnehagen jobber med å trygge overgangen fra hjemmetilværelse til småbarnsavdeling. Hva er det viktig å jobbe med for å legge til rette for at barnet får en trygg og god start i barnehagen?

1.2 Oppgavens formål og problemstilling

Formålet med denne studien er å få innsikt i hvordan førskolelærere tilrettelegger for en trygg og god overgang fra hjemmetilværelse til barnehager for de minste barna. For å få bedre innsikt i dette, har jeg formulert følgende problemstilling:

”På hvilken måte legger pedagogiske ledere i tre ulike gruppesammensetninger i barnehagen til rette for å gi de minste barna en trygg og god tilvenning?”

I henhold til denne problemstillingen ønsker jeg i hovedsak å se på to ulike aspekt: Hva som i følge førskolelærerne blir gjort for å legge til rette for en god tilvenning til barnehagen, og hvilke tanker og intensjoner som ligger bak disse handlingene. Ved å få fram synspunktene til førskolelærere som jobber på ulike typer avdelinger, håper jeg å få et helhetlig perspektiv på problemstillingen. Samtidig ses dette opp mot teorikapitlet i oppgaven: Hva er viktig for at de minste skal bli trygge i barnehagen? Under intervjuene er de ulike avdelingenes sammensetning av barn og personell, samt mulighetene og begrensningene dette gir for å gjøre barna trygge, et gjennomgangstema. Hva har antall pedagoger på avdelingen eller antall barn og alderen på disse å si for dette? For å få fram dette på en tydelig måte, settes det opp følgende underspørsmål:

- Hvilke begrensninger og muligheter gir de ulike rammene på avdelingstypene aldersblandet avdeling, utvidet småbarnsavdeling og tradisjonell småbarnsavdeling?

1.3 Avgrensninger og begrepsavklaringer

Uansett størrelse på barnehagen har man i dag i hovedsak tre ulike sammensetninger av barnegrupper for de yngste:

- 1) Den "tradisjonelle" gruppa, en småbarnsavdeling med åtte/ni barn og tre voksne; en pedagog og to assistenter.
- 2) Aldersblandet avdeling, cirka femten barn fra 1-6 år, fire voksne; en pedagog og to/tre assistenter.
- 3) Utvidet småbarnsavdeling, fjorten barn og fire voksne; to pedagoger og to assistenter.

I denne oppgaven er det *de minstes* barnehagestart som står i fokus. Dette dreier seg om de barna som er rundt ett år når de begynner i barnehagen. I løpet av de siste årene har det vært en eksplosjon av ettåringer i barnehager i forhold til hva det var for bare få år siden. Mens det i år 2000 var 15 995 ettåringer i barnehagen, var dette tallet steget til 39 134 ved utgangen av 2008 (Statistisk sentralbyrå, 2010). Å få kunnskap om hva som gjøres rundt om i barnehagene for å møte disse barna og deres ulike behov på en god måte blir dermed et svært viktig og interessant tema.

1.4 Disposisjon

I tillegg til dette introduksjonskapitlet består oppgaven av fire hovedkapitler:

Kapittel 2: *Teoretisk forståelsesramme og tidligere forskning.*

I dette kapitlet vil det bli gitt en beskrivelse av den teoretiske forståelsesrammen som er valgt, samt en undersøkelse og deler av forskning som er gjort i forhold til de minste barna og barnehagen som synes relevant for oppgaven. I kapittel 2.1. blir dette satt inn i et samfunnsmessig perspektiv og drøftet i forhold til den rådende diskursen hvorvidt barnehage

er det beste alternativet for de minste barna. Det har innenfor denne diskursen tidvis rådet et svært kategorisk syn, der man enten er absolutt for eller absolutt mot at ettåringer skal begynne i barnehagen. Debatten har til dels vært preget av synsing og mangel på dokumentasjon, man har ikke forskning på dette fra norske forhold og refererer til forskning fra utlandet som ikke alltid er like relevant (Tveitereid, 2008). Jeg ønsker å se på nyansene i denne diskusjonen, samt komme med et lite bidrag rundt hvordan dette kan forholde seg i norske barnehager.

Kapittel 3: Metodisk tilnærming.

I dette kapitlet presenteres metoden som er valgt i arbeidet med denne oppgaven, samt den vitenskapsteoretiske tilnærmingen. Videre blir det redegjort for undersøkelsens utvalg, utformingen av intervjuguiden og gjennomføringen av intervjuene. Deretter presenteres framgangsmåten av hvordan jeg vil analysere og drøfte det innsamlete datamaterialet. Det blir så gitt en kort beskrivelse av prosessen med å transkribere intervjuene, samt en vurdering av undersøkelsens kvalitet. Avslutningsvis i dette kapitlet belyses studiens etiske refleksjoner.

Kapittel 4: Presentasjon og drøfting av data.

I kapittel 4 blir dataene som er kommet fram i undersøkelsen presentert og drøftet i lys av problemstillingen og oppgavens teoretiske forankring, samt egne refleksjoner. Jeg vil ta utgangspunkt i spørsmålene som ble stilt i arbeidet med utarbeidelsen av problemstillingen og intervjuguiden.

Kapittel 5: Konklusjoner og implikasjoner.

I dette kapitlet vil det bli foretatt en oppsummering av hva som har kommet fram i henhold til problemstillingen og underspørsmål. Det blir også framstilt noen implikasjoner denne studien kan ha for videre pedagogisk arbeid og forskning på området.

2. TEORETISK FORSTÅELESRAMME OG TIDLIGERE FORSKNING

I dette kapitlet vil det bli gitt en beskrivelse av den teoretiske forståelsesrammen som er valgt i denne oppgaven, samt deler av de undersøkelser og den forskningen som er gjort i forhold til de minste barna og barnehagen som synes relevant for oppgaven.

I den første delen, *et samfunnsmessig perspektiv på små barn og barnehage* (2.1), blir det forsøkt å sette oppgaven inn i en samfunnsmessig kontekst og på denne måten få fram den rådende diskursen som barnehagen omtales innenfor.

I den andre delen, *undersøkelser* (2.2), blir det redegjort for en undersøkelse som har fokus på barnehagen for de yngste.

I *barnehageforskning* (2.3) blir et utvalg av den forskningen som er relevant for temaet presentert.

I kapitlet som omhandler *småbarnspedagogikk* (2.4) blir det i den første delen (2.4.1) gitt en beskrivelse av hva som kjennetegner det ett år gamle barnet og dets relasjoner. Videre ser jeg på hvorfor barns rett til medvirkning (2.4.2) er et sentralt perspektiv for tilvenning.

I den femte delen ser jeg nærmere på områder innenfor utviklingspsykologien, her fokuseres det spesielt på de tre områdene *tilknytning*, *emosjoner* og *temperament* (2.5).

2.1 Et samfunnsmessig perspektiv på små barn og barnehage

”Om mor eller far er hjemme og ønsker det, er jeg ikke i tvil om at det er best for de minste barna. (...) ADHD, spiseforstyrrelser, ulike depressive tilstander og personlighetsforstyrrelser har ofte sin rot i utrygg og desorganisert tilknytning”, sier professor Lars Smith (2009b) ved Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo. Journalist og forfatter Simen Tveitereid hevder i boken *Hva skal vi med barn?* (2008) at ettåringer blir stresset av å være i barnehagen, og at de tvinges til å gå der på bakgrunn av samfunnsøkonomisk- og likestillingsmessige årsaker. Han hevder at det å sende ettåringer i

barnehagen er et sosialt eksperiment. Tall fra statistisk sentralbyrå viser en sterk økning av antall ettåringer som har begynt i barnehagen de siste ti årene. I år 2000 hadde 15 995 ettåringer barnehageplass, mot 39 134 ved utgangen av 2008 (Statistisk Sentralbyrå, 2010). Antallet barn på under ett år ble mer enn doblet i samme tidsperiode: fra 1150 til 2713. Den økte andelen av småbarn i barnehager fører med seg nye utfordringer for førskolelærere og det øvrige personalet i barnehagen.

Når "kvalitet i barnehagen" omtales i media, dreier dette seg ofte i større grad om læring enn omsorg. I 2005 ble barnehagen overført fra det som da het Barne- og familiedepartementet (nå Barne- og likestillingsdepartementet) til Kunnskapsdepartementet. Førstelektor ved Høgskolen i Vestfold, Ingeborg Tveter Thoresen (2010) spør seg om dette kan være en indikator på at barnehagen er på vei over i en mer "skolsk" retning. 2. mars i år godkjente Stortinget Stortingsmelding 41, *Kvalitet i barnehagen*. Denne er et typisk eksempel på hvordan "kvalitet" ses som synonymt med skolerettet læring. Stortingsmeldingen legger stor vekt på å kartlegge *alle* barn i førskolealder, og bidrar dermed til å flytte førskolelærernes oppmerksomhet og tid vekk fra samvær med barna og over på arbeid med rapportering. Eller som Thoresen (2010, s. 38) sier det: "Fra arbeid med levende mennesker til papirarbeid". Fokuset i disse kartleggingsverktøyene ligger ofte på kartlegging av barnets styrker og mangler. Det fokuseres på hvordan man best kan ruste barna til å lykkes videre i skolesystemet, og det rådende perspektivet er at kunnskap er "nøkkelen", snarere enn å fokusere på egenskaper som gode sosiale evner, medmenneskelighet og omsorg. Intensjonen med disse kartleggingsverktøyene er å fange opp de barna som trenger hjelp så tidlig som mulig. Enkelte hevder at dette er sløsing med ressurser, og en mistillitserklæring overfor førskolelærerne. "Vi har da såpass med fagkunnskap at vi kan se på barnet om vi bør vurdere spesielle tiltak," uttaler pedagogiske ledere i Jessheim barnehage i Ullensaker (Ropeid, 2010, s. 14). Vi har struktur, sier styrer Hilde Kværner. Vi har et godt språkmiljø, vi har bygget kompetanse over mange år. I forkant av stortingsmelding 41 har det dukket opp opprop og underskriftskampanjer mot denne. Thoresen (2010) hevder at

Det er et paradoks at mens ettåringene, de minste og mest sårbare av alle, strømmes inn i barnehager som ber om kompetanseheving på dette området, så er regjeringen først og fremst opptatt av skoleforberedelse for femåringene. Og det er bare 13 år siden skolealderen ble senket til seks år under stor tvil og mye debatt på forhånd.

Omsorg, som er essensiell i en tilvenningsfase, og generelt er et svært viktig aspekt på en småbarnsavdeling, kan lett havne mer i bakgrunnen. Omsorg har en verdi i seg selv og er nært knyttet til helse, oppdragelse og trygghet. Man kan tenke seg at omsorg er med å skape en forutsetning for barns læring og utvikling (von Tetzchner, 2005). Det å krysse av i et skjema, i kraft av å være noe som er pålagt og noe som tar mye tid, vil nødvendigvis måtte prioriteres i barnehagearbeidet, og dermed kunne komme til å stjele en god del av tiden man heller kunne brukt på å skape kvalitet der og da. Som vi skal se senere i denne oppgaven, kommer små barns kommunikasjon til uttrykk gjennom svært mye mer enn verbalspråket. Dette er et perspektiv som lett blir borte i språktester, noe som kan føre til et mangelfullt syn på barna. Verbalspråket må ses i sammenheng med det fysiske og nonverbale språket til de minste. Hvis dette ikke kommer til uttrykk, vil resultatet kunne bli at man ser det minste barnet som noe uferdig, med et verbalspråk som ikke ”holder mål”.

Hva legger man egentlig i begrepet ”kvalitet” i barnehagesammenheng? Barnehagen kan ikke sies å være ett fenomen, men mange (Borg, Kristiansen og Backe-Hansen, 2008). En tilnærming til kvalitet kan dreie seg om hvordan noe *er*, hva slags egenskaper et fenomen har, og hva som er typisk for dette fenomenet. I en slik tilnærming vurderer man ikke om egenskapene er gode eller dårlige, de fungerer mer som en beskrivelse av fenomenet. Samtidig kan man også se på kvalitetsbegrepet med en normativ tilnærming. Da handler det mer om en subjektiv vurdering av egenskapenes grad av nytte, verdi og godhet rangert på en skala fra god til dårlig. Den internasjonale standardiseringsorganisasjonen (ISO) definerer kvalitet på følgende måte: ”Kvalitet er helheten av egenskaper en enhet har og som berører dens evne til å tilfredsstillte uttalte og underforståtte mål” (ref. i Borg et al., s. 14).

I sin bok *Hva skal vi med barn?* (2008) retter Simen Tveitereid et kritisk blikk mot barnehagen som institusjon for de minste barna. Han peker på at det de siste årene har skjedd en stor endring i samfunnet i forhold til hvor de minste barna tilbringer hverdagen. Mens det tidligere var vanligst at barn var hjemme med en av foreldrene de første leveårene, er det nå mer og mer vanlig at også små barn begynner i barnehagen og tilbringer store deler av hverdagen der. Tveitereid (2008) hevder det har skjedd en institusjonalisering uten at det har vært forsket tilstrekkelig på hvordan de minste barna egentlig har det i barnehagen, og hva det betyr for deres videre utvikling å tilbringe såpass mye tid der framfor sammen med sine nærmeste. Han mener at selv om politikere er opptatt av å presisere at det er bra for ettåringer å være i barnehagen, er grunn til å stille spørsmål ved om ønsket om full

barnehagedekning primært springer ut av hensynet til barnets beste eller om det snarere er av hensyn til foreldrene og samfunnet. Tveitereid (2008) påpeker også at det antagelig er de som trenger barnehage tilbudet minst som bruker det mest. Med det sikter han til at undersøkelser har vist at middelklasseforeldre er de som er mest positive til barnehagen som arena for de minste barna. Med at "de trenger det minst" mener han at barnehagens holdninger og verdier ofte er i tråd med middelklasseforeldrenes egne synspunkter på barn og oppvekst.

Arbeiderklasseforeldre tar i større grad ulønnet permisjon for å kunne være hjemme lenger med barna, selv om man kanskje skulle tro at det av økonomiske hensyn kunne vært enklere for middelklasseforeldrene å velge en slik løsning. Både arbeiderklasseforeldre og middelklasseforeldre begrunner valget sitt med hva de mener er til det beste for barnet. Men som Tveitereid (2008) påpeker, kan det hende at det også handler om egne behov. Kanskje har middelklasseforeldrene jobber som gjør det mer attraktivt å komme tilbake i arbeid enn arbeiderklasseforeldrene, og at man tilpasser "barnets beste" til sitt eget beste.

Tveitereid (2008) peker på at mye av forskningen som er gjort i forhold til langtidseffektene av barnehagen, slik som gode skolerresultater, og at det er heldig for språkutviklingen, har tatt utgangspunkt i barn fra såkalte "risikofamilier". I NOVA-rapport 6/2008: *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt*, belyses hva som er gjort av forskning i perioden 2002-2008. Her er konklusjonen at behovet for videre forskning fortsatt er stort. Det etterlyses studier som går i dybden. Den delen av rapporten som oppsummerer forskning omkring de minste barna i barnehagen er på bare fire sider. Det er gjennomgående i denne forskningen at forskerne velger seg det Tveitereid (2008) betegner som "ufarlige, positive" perspektiver som vennsrelasjoner, barns medvirkning og bidrag til egen sosialisering. Dette er absolutt viktige perspektiver for å få fram mangfoldet av hva som foregår rundt omkring på de ulike småbarnsavdelingene. En kan si at det er vesentlige områder å holde fokus på med tanke på å tilrettelegge for at barnehagen skal være et godt sted å være for de minste barna. Men det NOVA-rapporten etterlyser, og som også Tveitereid påpeker i sin bok, er at man også må tørre å forske på hvordan det *er* for de minste barna å gå i barnehagen. Er det alltid det beste alternativet? Tveitereid (2008, s. 105) stiller seg spørsmålet:

Ville det ikke vært naturlig å sette inn forskning om hva barnehage betyr for de minste barna, før en gigantisk utbygging? I det minste kunne eksperter i ulike fag fått i oppdrag å gå igjennom utenlandsk forskning? Men nei.

Søbstad-utvalget evaluerte i 2004/2005 kvaliteten i barnehagene (ref. i Tveitereid, 2008). De anbefalte at andelen førskolelærere burde økes fra 33 til 50 prosent i løpet av de neste fem årene. Fire år senere har andelen i stedet blitt lavere (se tabell 1.1.). I Oslo kommune har den sunket til 27,3 %. På landsbasis er andel ansatte med førskolelærerutdanning i gjennomsnitt på 32,4 % (2009) (Statistisk Sentralbyrå, 2010). Den pedagogiske bemanningen i norske barnehager er den dårligste i Norden og er blitt påpekt som utilstrekkelig flere ganger, blant annet i OECD-rapporter (Thoresen, 2010). Hovedgrunnen til den lave pedagogtettheten er at den raske barnehageutbyggingen har vært avhengig av at kommunene har gitt dispensasjon fra utdanningskravet. Leder av utdanningsforbundet, Mimi Bjerkestrand (2010) reagerer på dette, fra 2008 til 2009 økte antallet dispensasjoner fra utdanningskravet fra 3484 til 3998, en økning på 14,7 prosent.

For å sikre kvaliteten i barnehagen trenger vi flere førskolelærere, ikke flere dispensasjoner. Det er det viktigste kvalitetskriteriet. Og det klarer vi ikke i dag, konstaterer hun.

Barnehager - nivå 2 (K) i Oslo kommune. Tall oppgitt i prosent	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Andel ansatte med førskolelærer-utdanning	:	:	28,4	28,4	30,7	30,1	31	29,2	27,5	27,4	27,3
Andel ansatte med annen pedagogisk utdanning	:	:	:	:	:	:	:	5,1	5,1	5,7	5,4
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærer-utdanning	:	:	80,5	78,7	85,3	81,6	82	78,2	72,2	73,1	71,7
Andel styrere med annen pedagogisk utdanning	:	:	:	:	:	:	:	3,9	4,1	5,9	4,1
Andel pedagogiske ledere med annen pedagogisk utdanning	:	:	:	:	:	:	:	9,3	10,8	7,7	7,4
Andel assistenter med førskolelære-rudd, fagutd, eller annen pedagogisk utdanning	:	:	:	:	:	:	:	10,5	9,9	12,5	11,8

Tabell 1.1: Statistikk over andel fagutdannete arbeidstakere i barnehagen. Symbolet : betyr at det ikke foreligger statistikk for disse årene (Statistisk Sentralbyrå, 2010).

Både Sverige og Danmark, som er land det er nærliggende å sammenligne seg med, har en betydelig høyere pedagogdekning enn Norge. Likevel holder politikerne fast ved argumentene om at barnehager i Norge holder høy kvalitet. Tveitereid (2008, s. 130) skriver:

Ligger det ikke i den offentlige omsorgsnatur at den ikke er ideell? Den er et effektiviseringstiltak, utviklet fordi den er en rasjonell løsning. Det er for dyrt for familien i det moderne samfunnet å ta hånd om sine egne.

Når man ser hvordan utbyggingen av barnehager skjer i dag, uten at pedagogdekningen blir ivare tatt på en god måte, er det betimelig kritikk Tveitereid retter i sin bok.

Det er et faktum at norske småbarn går i barnehage, og at flere og flere kommer til å gjøre det etter hvert som full barnehagedekning oppnås rundt omkring i kommunene (Drugli, 2008). Siden det er et stort politisk fokus på full barnehagedekning, er dette en prosess som går raskt. Barn i dagens samfunn er derfor i stor grad dobbeltsosialisert ved at det befinner seg på to oppdragsarenaer, hjemme med foreldre og i barnehagen sammen med mange andre barn og barnehagepersonalet. Et konstruktivt fokus blir derfor å se på hva som skal til for at barnehagen skal være en arena der det er godt å være for barn. Man må tørre å innrømme at man ikke kan skryte av barnehagens eksepsjonelle kvalitet, når det er et faktum at det er stor mangel på utdannet personell, og at det enkelte steder er oppbevaring av barn som er realiteten og ikke et pedagogisk førskolelig opplegg. Først når man tør å også sette fokus på det som ikke fungerer, satses det virkelig på barnehagen. Stein Erik Ulvund (2009, s. 6) uttaler:

Det blir for mye synsing og dogmatiske påstander i denne debatten. Enkelte fagfolk har kommet med uttalelser som dessverre er egnet til å skremme foreldre som ofte ikke har noe valg med hensyn til om de skal sende barna sine i barnehage i ettårsalderen. Vi har også for lite kunnskap om kvaliteten på det pedagogiske opplegget i barnehager.

Her ser vi at også Ulvund etterlyser forskning som går på barnehagen for de minste. Samtidig har han lite sans for tabloide avisoverskrifter som skremselspropaganda for å sette fokus på denne mangelen.

2.2 Undersøkelser

Det vil i det følgende bli presentert en undersøkelse som sto publisert i *Foreldre og barn* hvor man har undersøkt foreldres holdninger til ulike faktorer knyttet til små barn og barnehage.

2.2.1 Om undersøkelsen i *Foreldre og barn*

En spørreundersøkelse publisert og utført av tidsskriftet *Foreldre og barn* (8/2009) undersøker foreldres holdninger til hvor gamle de mener at barn bør være når de begynner i

barnehagen. Tre av fire småbarnsforeldre mener at de ikke bør begynne før de er minst 18 måneder. I følge leder i Utdanningsforbundet, Mimi Bjerkestrand, er dette et tydelig signal på at foreldre ønsker mer tid sammen med barna sine når de er små. Samtidig tar norske barnehager imot stadig flere barn som er ett år eller yngre. Bjerkestrand leser resultatet av undersøkelsen som et uttrykk for når foreldrene er klare til å slippe barna sine, snarere enn et uttrykk for når barna er klare for barnehagestart. Men kan man skille helt mellom dette? Bør man ikke ha såpass tiltro til foreldrene at man anser at det er en sammenheng mellom når foreldrene er klare til å sende barna sine i barnehagen, og når barna er modne for det? Handler ikke dette om å anerkjenne foreldrene som nettopp foreldre, de som kjenner barnet sitt best?

Det at så mange mener at det ideelle tidspunktet er senere enn det som er praksis for veldig mange, betyr likevel ikke at foreldre er negative til barnehage for de minste. Samme undersøkelse viser nemlig at over halvparten av de spurte mener at den beste omsorgsløsningen for ettåringer er en kombinasjon av å være hjemme med foreldre og i barnehage. Over nitti prosent av de spurte svarer positivt på spørsmålet som omhandler hvordan de opplevde at barnet ble ivaretatt da det begynte i barnehagen. Bjerkestrand mener at det er spesielt tre faktorer som er avgjørende for at barnehagen skal være et godt sted å være for ettåringer: ”at det er mange nok ansatte, at det ikke er for mange barn i hver gruppe og at de ansatte har god kompetanse på de minste barnas behov” (Foreldre og barn 8/2009). Dette er tre viktige faktorer for å kunne tilrettelegge for en god start og et godt sted å være for de minste. Slik det kommer fram av kapittel 2.1., står man i dag langt unna å kunne møte dette behovet i barnehagen når det gjelder antall ansatte med førskolelærerutdanning, samt at det blir mer og mer vanlig med mange barn i barnegruppene.

2.3 Barnehageforskning

I det følgende vil det bli presentert forskning som er gjort i forhold til små barn og barnehage i de senere år. Først presenteres en studie fra USA i kapittel 2.3.1., deretter trekkes forskning fra Israel og Australia fram. Det er gjort lite forskning på dette feltet i Norge, og verden generelt, og det kan være vanskelig å trekke konklusjoner fra det ene landet til det andre, da rammefaktorene av ”child care” kan variere fra land til land. I kapittel 2.3.3. presenteres en forskningsrapport publisert i Norge i 2009. Denne ser først og fremst på hvilke følger det å

gå i barnehage kan ha for senere utdanning og inntekt for barnet. Rapporten sier ikke noe om alderen til barna, eller hva det å gå i barnehagen kan ha å si for tilknytningen for ettåringer.

2.3.1 Langtidseffekter av tidlig barnehagestart

Jay Belsky (PhD, Institute of the study of children, families and social issues, Birkbeck University of London) har forsket på langtidseffekten av å gå i barnehagen. Da man i midten av 1980-årene begynte å forske på fremmedsituasjonen, konkluderte Belsky med at barnehage/dagmamma for de minste var en risikofaktor i forhold til en trygg tilknytning (Belsky, 1986, 1988, 2001). I studien *Are there long-term effects of early child care?* (2007) følger Belsky opp denne problemstillingen og publiserer resultater fra en amerikansk studie av cirka 1300 barn som ble fulgt fra enmånedersalderen og fram til sjetteklasser. Barna skal videre følges opp til de er 15 år. Om det å oppholde seg hos andre enn mor ("maternal care") påvirker barnet på noen måte, og eventuelt på hvilke, er sentrale spørsmål i forhold til barnehage for de minste. Etter at Bowlby lanserte sin tilknytningsteori, har man antatt av slik omsorg for de minste undergraver tryggheten av tilknytning mellom mor og barn. Enkelte mente grunnen til dette var at separasjonen mellom barn og mor kunne fremme stress hos barnet. Andre mente samtidig at mors omsorgsevner kunne svekkes av atskillelsen, noe som igjen kunne gå ut over barnet (ibid).

I denne amerikanske studien fant man at barnehager av god kvalitet har en positiv effekt på språkutviklingen. Man fant også at de barna som har tilbrakt mest tid i barnehagen har en høyere forekomst av problematferd når de kommer i skolealder, enn barn som har tilbrakt mindre tid i barnehagen. Dette funnet var uavhengig av om barnehagen hadde vært av dårlig eller god kvalitet. Det var *tiden* i barnehagen som var den avgjørende faktoren. Belsky (2007) understreker at det ikke var grunnlag for å si at disse barna hadde alvorlige atferdsvansker i større grad enn andre barn. Det han velger å tolke ut i fra dette funnet, er at det i barnegruppen har blitt utviklet et forhøyet nivå av problematferd, og at lærerne i skolen ikke synes å greie å dempe denne problematferden. Et annet sentralt funn i denne studien var at foreldrenes omsorgskvalitet, og da særlig mødrenes sensitivitet i det tidlige mor-barn-samspeillet, var av langt større betydning for barnets utvikling og senere fungering i skolealder enn hvorvidt det hadde tilbrakt mye tid i barnehagen eller ei.

2.3.2 Mor-barn-tilknytning

I sin publikasjon *Early day care and infant-mother attachment security* viser Belsky (2009) til den ovenfornevnte amerikanske studien, samt to andre gjort på dette området.

I en israelsk studie, *The Haifa Study of Early Child Care*, (Sagi A, Koren-Karie N, Gini M, Ziv Y, Joels T., 2002) ble det konkludert med at opphold i barnehage ("center-care") økte faren for en utrygg tilknytning til mor mer enn hvis barnet oppholdt seg hos en dagmamma. Bakgrunnen for dette var den dårlige kvaliteten på omsorgen i barnehagen, samt det høye antallet av omsorgsgivere. 700 småbarn deltok i studien, som ble gjennomført ved hjelp av Ainsworths fremmedsituasjon (se kapittel 2.5).

I en australsk studie undersøkte Harrison og Unger (2002) 145 førstefødte småbarn hvor mor returnerte til jobb før barnet var fylt fem måneder og hvilke påvirkning det har på barnet. Her brukte man også fremmedsituasjonen som forskningsmetode. Undersøkelsen viste at disse barna hadde høyere risiko for usikkerhet ved ettårs alder, enn de som hadde mødre som ventet flere måneder med å returnere til jobb, eller som ikke gjorde det i det hele tatt.

Som også Belsky sier i sin konklusjon, vil det være vanskelig å trekke sterke linjer mellom disse studiene, siden de er gjort i forskjellige miljøer. Det kan blant annet være vanskelig å måle kvaliteten av de ulike omsorgsformene som ble gitt til barna. Disse tre studiene har alle brukt "fremmedsituasjonen" som forskningsmetode, ellers varierer de svært mye i forhold til *hva* det er de forsker på. Det kan være vanskelig å trekke noen konklusjoner på bakgrunn av dette, særlig noen som har gyldighet for norske forhold. Her trenger man forskning som sier noe om kvaliteten i *norske* barnehager. Likevel mener Belsky at man på bakgrunn av disse studiene kan si at det sannsynligvis ikke finnes uungåelige negative effekter av det å være i barnehage/hos dagmamma:

Nevertheless, the fact that results of three large-scale studies carried out in different locales vary substantially should make it clear that there are probably no inevitable effects of day care on attachment (Belsky, 2009, s. 3).

2.3.3 "70-tallsrapporten"

Studien *No child left behind* (Mogstad og Havnes, 2009) er en norsk forskningsrapport som også kalles 70-tallsrapporten. Studien viser at det å gå i barnehage har hatt en "sterk positiv

effekt” på barna som gikk i barnehage på slutten av 70-tallet. De har høyere utdanning, tjener mer, og er også mindre avhengige av velferdsgoder enn barn i samme aldersgruppe som ikke gikk i barnehage. Det blir sagt i studien at 17 500 nye barnehageplasser ”produserer” rundt 6200 flere år med utdanning. Barnehagebarna i denne studien ventet også lenger med å få barn og danne familier selv. Det å gå i barnehage viste seg å ha en utjevne effekt i forhold til faktorer som kjønn og mors utdanning når det gjelder om barnet selv tok høyere utdanning. Det er blitt stilt spørsmålsteget ved validiteten til denne studien (Beck, 2009). Første amanuensis i pedagogikk ved Universitetet i Oslo, Christian W. Beck (2009) har blant annet hevdet at studien ikke tar andre faktorer med i betraktningen, som for eksempel at de fleste barna som gikk i barnehage på syttitallet kom fra familier med høyere utdanning. Barna som var hjemme, og som er de det sammenlignes med i denne langtidsstudien, kom i stor utstrekning fra familier uten høyere utdanning. Når man i dag vet at barn som kommer fra familier med høyere utdanning, i større grad enn andre tar høyere utdanning selv, blir det å bruke barnets opphold i barnehagen som argument for at barnet senere tar høyere utdanning tynt. Beck (2009) stiller seg spørsmålet:

Er det middelklassens inntog i de ekspanderende barnehager på slutten av 1970-tallet forskerne egentlig har målt, og ikke positiv effekt av barnehageinstitusjonen?

Man kan også stille seg kritisk til fokuset i denne undersøkelsen. Den måler hvor mange år med utdanning en barnehageplass ”produserer”. ”Produksjon” er ikke et ord man automatisk forbinder med kvalitet i barnehagen. Det har et fokus med blikket i framtiden, på barnet som en fremtidig voksen. Med tanke på de yngste barna i barnehagen kan en hevde at denne type forskning ikke blir interessant som argument for at barnehage er det beste alternativet. Forskning som fortalte noe om kvaliteten på barnehagetilbudet for de yngste, ville vært mer relevant å trekke fram som argument, men slik norsk forskning er nærmest ikke-eksisterende.

2.4 Småbarnspedagogikk

Det vil i det følgende bli redegjort for relevant pedagogisk teori i forhold til barnehage som omsorgsarena for de yngste barna. Hva som kjennetegner det ett år gamle barnet og dets relasjoner er temaet i den første delen av kapittelet. Videre blir det gitt en redegjørelse for

hva som kan kjennetegne små barns medvirkning i barnehagen (2.4.2), og hvorfor dette perspektivet er nyttig i forhold til å bli trygg i barnehagen.

2.4.1 Hva kjennetegner det ett år gamle barnet og dets relasjoner?

Gunvor Løkken (2004) drøfter den særegne kulturen som oppstår mellom ett –og toåring i barnehagen. Hun bruker det engelske begrepet ”toddler” når hun omtaler disse barna, da hun mener det ikke er noe godt norsk ord som dekker denne gruppa. Betegnelsen ”toddler” betyr ”den som stabber og går”. Alternativt kunne man valgt å bruke begrepet ”smårolling”, men da dette like gjerne kan betegne eldre barn, har jeg i likhet med Løkken valgt å benytte begrepet ”toddler” videre i denne oppgaven.

Løkken (2004) tar utgangspunkt i den franske eksistensfilosofen Maurice Merleau-Pontys fenomenologi som ”argumenterer for en menneskelig kropp som gjennom aktiv, meningssøkende handling/bevegelse vet og forstår” (ref. i Løkken, 2004, s. 17). Merleau-Ponty argumenterer for at tanken er rotfestet i kroppen og at det er gjennom kroppen vi forstår og vet, allerede før vi kan tenke eller sette ord på det. Ut fra dette synet på mennesker, er sosial omgang mellom toddlere per definisjon meningsfull og har egenverdi. I følge Løkken (2004) er det typiske ved toddlerstilen slik hun anvender den i forhold til Merleau-Pontys fenomenologi, at den er dybdeorientert med tanke på det eksistensielle som hører til det å være menneske, uavhengig om du er stor eller liten. Med dette mener hun at tanken er innebygd i handlingen, og at handlingen dermed er meningsfull.

Med utgangspunkt i Merleau-Pontys fenomenologi ser Løkken (2004) toddlerkroppen som ”et helt og integrert kroppssubjekt *i seg selv*, samtidig som denne kroppen er naturlig integrert i og *flettet sammen med verden* og det sosiale og kulturelle livet der” (Løkken, 2004, s. 46). Merleau-Ponty spekulerer ikke over hvorvidt mennesket er sosialt eller når vi eventuelt blir det. Han mener at vi som mennesker blir ”kastet inn” i en sosial sammenheng fra fødselen av, og at den levde kroppen er tilstede i en konkret livsverden sammen med andre lignende menneskekropper fra starten av (Merleau-Ponty, 2004). Kroppen er i følge Merleau-Ponty ikke noe vi har, men noe vi er. Dersom man velger å benytte et fenomenologisk syn på barnehagetoddlerne, er det ikke bare interessant hva barna gjør eller på hvilken måte de gjør det, det blir også essensielt å reflektere over hvilke tema som er innebygd i handlingene. Det blir vesentlig å stille spørsmål om hva som er barnets opplevelse

av det hun gjør, og å forsøke å finne meningsfulle svar. Ved å se mennesket som et ”kroppssubjekt” ser man mennesket som en

integrert menneskekroppslig helhet av tanker, følelser og fysiologi i seg selv, og samtidig og uløselig integrert med den verden som denne konkrete kroppen lever sitt liv i (Løkken, 2004, s 47).

Typisk for det ett år gamle barnet er å være tilstede i verden med kroppen. Mye av det som ettåringer gjør med kroppen, er det bare andre ettåringer som kan gjøre på tilsvarende måte (Løkken, 1996). Med kroppen som utgangspunkt har ettåringer felles interesser som viser seg i form av utholdenhet i lek og følelsesmessig involvering. Merleau-Pontys terminologi kan overføres på livet blant toddlere ved å si at det å studere toddlerkommunikasjon handler om å se på hvordan barna utstråler aktiv interesse for hverandre og påkaller og gir hverandre svar på dette, siden de deler usynelige bånd som likeartede i verden (Løkken, 2004).

Gjentakelsen utgjør en stor del av samspillet mellom små barn. Ved å gjenta bevegelser og lyder med små variasjoner, kan de more seg med dette over lange tidsrom, mens voksne og eldre barn fort finner dette kjedsommelig.

Der utviklingspsykologien i stor grad fokuserer på voksen-barnrelasjonen, er Løkken opptatt av relasjonen barna imellom. Hun hevder denne er lite forsket på og stiller seg spørsmål som (Løkken, 2004, s. 145):

Er det sånn at vi fortsatt ser barnets kompetanse som avhengig av kontakt med en voksen? Og at samspillet mellom små barn tilsvarende er avhengig av en aktiv tilstedeværende sensitiv og responsiv pedagog, som må bekrefte og sette ord på det barna gjør, for at samspillet mellom dem skal lykkes? Er det ikke like naturlig for barnet å anvende sin kommunikative kompetanse overfor andre barn som overfor voksne?

Med dette retter Løkken fokus mot verdien av barnas egen kultur og samspillet dem i mellom. For at denne kulturen skal kunne utvikle seg, og for at barna skal kunne utvikle et fellesskap seg i mellom, peker hun på verdien av at også små barn går i barnehage. For å belyse dette barnefellesskapet som oppstår og gleden og entusiasmen man kan finne hos barna over å inngå i et slikt fellesskap, ønsker jeg å trekke fram et illustrerende eksempel på dette fra Løkkens (2004, s. 81) bok:

Etter å ha tumlet en stund på madrassen, kneler Kristian (20 måneder) ned for å løfte madrasstrekket over hodet sitt. Heidi (29 måneder) ler når hun ser Kristians hodekul under madrasstrekket. Heidi, Kari (33 måneder) og Lise (28 måneder) løfter også opp trekket. Vegard (20 måneder) faller på kne ned på madrassen. Anna (37 måneder) har vendt tilbake og ser på. Med en hvinende glad lyd popper Kristian ut av madrasstrekket. Han reiser seg opp og rygger bakover mens han betrakter Lisa, Vegard og Heidi. Flere av barna roper når Lisa, som står foran madrassen, løfter opp trekket for å la Heidi, Anna, Vegard og seg selv krype inn. Kristian løfter trekket slik at vi ser Anna og Vegard sitte under det. Kari går rundt madrassen og lar seg falle ned på kne på kortenden av den, mens hun roper "alle!". Vi hører barnas begeistrede rop, latter og hvin mens hodekuler, hender og armer beveger seg under trekket slik at det ser ut som en amøbe i bevegelse.

Dette eksemplet viser hvordan barn kan begeistres over å inngå i et fellesskap med andre barn på samme alder. Det som kjennetegner dette fellesskapet er opplevelsen av å være likeverdige, de voksne var ikke direkte tilstede i denne sekvensen. Jevnaldningskvaliteten ved å være likeverdige kan dermed sies å handle om å få anledning til å bruke kroppen i lek i vid forstand og i takt med alderen (ibid).

2.4.2 Små barns medvirkning i barnehagen

Kjetil Steinsholt (2007, ref. i Johannesen og Sandvik, 2008) hevder at *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (2007), som er det retningsgivende organet for dagens barnehagevirksomhet, betrakter barnet som noe som *skal bli*, snarere enn noe som *er*. Som et eksempel på dette nevner han at rammeplanen nevner ordet "utvikling" 97 ganger, og at dette sier noe om hvor planen har blikket sitt, nemlig i framtiden, eller sagt på en annen måte: På barnet som en fremtidig voksen. Små barns medvirkning i barnehagen er et tema som har skapt mye blest. Grunnen til at jeg velger å ta med dette temaet i denne oppgaven, er at jeg mener man ikke kan diskutere små barn og barnehage uten å gå inn på innholdet i barnehagens hverdag, og da er temaet "medvirkning" svært aktuelt. For å få en god opplevelse av å begynne i barnehagen, vil det også for ettåringer være viktig å kjenne seg sett og lyttet til. Når jeg sier "lyttet til" leser jeg dette uti fra Løkkens (2004) tolkning av de minste barna som kroppssubjekter, og legger dermed vekt på hva de små barna uttrykker med hele seg, og ikke bare med verbalspråket. Berit Bae (2005, ref. i Johannesen og Sandvik, 2008, s. 33) har beskrevet medvirkning på følgende måte:

Det å møte barn som subjekt med rettigheter i forhold til eget liv forutsetter å gi opp tradisjonelle roller hvor voksne ser barn som mangelfulle og tar sin definisjonsmakt for gitt. Det fordrer en ny samfunnsmessig forståelse av barnehagens betydning i barns og familiers liv, samt en voksenrolle hvor voksne tar ansvar for å møte barns perspektiv og opplevelser med omsorg og utfordringer.

Medvirkning er ikke det samme som ”rett til å bestemme” og det handler i stor grad om at de som jobber med barn må være lydhøre i forhold til barnas behov og ønsker. Johannesen og Sandvik (2008) hevder at medvirkning snarere er en etisk praksis enn noe som handler om praktiske avgjørelser som for eksempel hvilket pålegg man skal ha på brødiskiva.

Medvirkning handler om at alle inngår i et fellesskap der man må vise hverandre respekt og inkludere hverandre uavhengig av hvilke meninger og holdninger man har. Det handler om hvordan man som mennesker samhandler med andre mennesker, og hvordan man lytter til hverandre og respekterer hverandre *i et fellesskap*. Likeverdighet er et ideal som står sterkt i norsk barnehagetradisjon. Medvirkning står ikke i kontrast til hensynet til barnegruppa, det handler ikke om retten til å få viljen sin oppfylt, men om det å være en del av et fellesskap der man selv er med å påvirke det som hender, med sine uttrykk og meninger (ibid). Å lytte til toddlers signaler i forhold til barnets rett til medvirkning, krever et subtilt blikk. Kan det tenkes at dette er noe som kan komme til kort i større og aldersblandete barnegrupper?

Alle mennesker er unike i seg selv, samtidig som de er fullverdige medlemmer av et samfunn. Det å møte alle barn som subjekter som har en egen opplevelse av å være her og nå, og som selv kjenner denne opplevelsen best, er essensielt i forhold til medvirkning. Man kan lett gå ”i fella” å møte barn som det Johannesen og Sandvik (2008) kaller ”erketyper”, for eksempel ”han gjør sånn eller sånn fordi han er i trassalderen”. Ved å ha et etisk fokus på små barn og medvirkning stiller man seg åpen for møter mellom barn og voksne i barnehagen der det er rom for det forskjellige og uforutsette (ibid).

2.5 Tilknytning, emosjoner og temperament

I det følgende vil det blir redegjort for utviklingspsykologiens syn på barns utvikling den første tiden med fokus på tilknytning, emosjoner og temperament. Dette er områder som synes relevante i forhold til små barn og barnehagestart, og kunnskap på dette feltet er nyttig i forhold til å kunne møte barnet på en best mulig måte i barnehagen.

Utviklingspsykologien har ofte blitt beskyldt av pedagoger for å sette små barn ”i boks” og se dem som uferdige, uselvstendige og sårbare individer (jf: Johannesen og Sandvik, 2008). Von Tetzchner (2005) hevder snarere at utviklingspsykologien og småbarnspedagogikken utfyller hverandre og gir et helhetlig syn på barn, og at det har liten hensikt å se på den ene som et hinder for den andre. Miljømessige og biologiske faktorer er begge med på å legge premissene for hva som former et menneske (ibid).

2.5.1 Tilknytning

Tilknytningen mellom barn og foreldre starter umiddelbart etter fødselen og utvikler seg gradvis. Tilknytning handler om ”hvordan barn tidlig i utviklingen danner relasjoner og knytter følelser til andre på en måte som er *felles for alle mennesker*” (von Tetzchner, 2005, s. 443). I følge Ainsworth (ref. i von Tetzchner, 2005) har de individuelle forskjellene i tilknytningsatferden primært sammenheng med hvordan tilknytningspersonen reagerer på barnet. Hvorvidt relasjonen oppleves som trygg eller ei, avhenger av om tilknytningspersonen er tilgjengelig, forutsigbar og pålitelig, egenskaper som Ainsworth (ref. i von Tetzchner, 2005) kaller ”sensitivitet”. Når forholdet mellom omsorgsgiveren og barnet er godt, erfarer barnet at det får dekket sine behov, både fysisk og sosialt (Rye, 2008). Barnepsykiateren og psykoanalytikeren John Bowlby (1907-1990) mener at det hos spedbarnet finnes instinktive artsspesifikke atferdsformer som har til hensikt å fremme en god tilknytning mellom mor og barn. Disse kommer til uttrykk som klynging, gråt, smil, blikk og suging, og utløser i følge Bowlby (ref. i Rye, 2008) omsorgsreaksjoner hos moren som fører til at hun holder seg i nærheten av barnet, noe som igjen sikrer barnets overlevelse. Bowlbys hovedhypotese er at alle barn knytter seg til sine omsorgsgivere uansett hvordan de blir behandlet (ref. i Killén, 2008). Han mener at dette kommer av et overlevelsesinstinkt hos barnet. Bowlby (ref. i von Tetzchner, 2005) antar at de erfaringene man gjør med de første tilknytningspersonene, har en spesiell betydning ved at de danner forventninger til hva man kan forvente av en relasjon, som barn bringer med seg videre i livet.

Tilknytning handler altså om å utvikle relasjoner og være i interaksjon med andre mennesker. I følge Stern (1995, ref. i Rye, 2008) danner barnet indre representasjoner av sine interaksjonserfaringer i form av ”skjemaer”. Disse skjemaene står ikke for konkrete erfaringer med personer, men av det som kan kalles mønstre av erfaringer. Slike

erfaringsmønstre som dannes tidlig i livet, er gjerne knyttet til situasjoner i dagliglivet, og kan komme til å representere opplevelsene av det å være sammen med omsorgspersoner, som på den måten får en generalisert betydning (Rye, 2008). Disse erfaringsmønstrene blir ofte kalt indre arbeidsmodeller (von Tetzchner, 2005).

Tilknytningen mellom barn og voksne er en toveisprosess der begge partene bidrar til utvikling (Smith og Ulvund, 1999). Barns tilknytning til foreldrene er en prosess som går over tid, og den handler i hovedsak om barnets følelsesmessige binding til sine omsorgspersoner. Bowlby var den første til å bruke begrepet ”tilknytning” som en beskrivelse av den unike relasjonen som oppstår mellom barn og foreldre (ref. i Hart og Schwartz, 2009). Hans tilnæringsmåte bygger på en etologisk forklaringsmodell, som vil si at

sosial atferd antas å ha en adaptiv funksjon, og at atferden er utviklet gjennom naturlig seleksjon i det miljøet der menneske som art har utviklet seg (ref. i Smith og Ulvund, 1999, s. 258).

Tilknytning dreier seg i følge Bowlby om en tilbøyelighet til å knytte nære følelsesmessige bånd til noen bestemte individer som er i stand til å dekke behovet vårt for beskyttelse, trøst og ro. Han mener denne tilbøyeligheten er medfødt hos spedbarnet. Bowlby mente at tilknytning er en nødvendighet gjennom hele livet; mennesker som har en sikker base, som vet at det finnes noen man kan regne med, vil være veltilpassede og best i stand til å utnytte sine evner, uansett alder (ref. i Hart og Schwartz, 2009).

Bowlby (1973, ref. i Smith og Ulvund, 1999) mente at spørsmålet om hvilken betydning atskillelse kan ha for barn, er avhengig av varigheten på atskillelsen. ”Undersøkelser tyder likevel på at selv kortvarige atskillelser kan ha en viss betydning for barns atferd” (Smith og Ulvund, 1999, s. 264). I en undersøkelse der man studerte effektene av en tre minutters separasjon fra en av foreldrene, (”fremmedsituasjonen”, se under) ble det en uke senere observert at barna som hadde vært utsatt for separasjon forlot omsorgspersonen i langt mindre grad enn barna i kontrollgruppen som ikke hadde vært utsatt for separasjon. Bowlby (ref. i Smith og Ulvund, 1999) hevder at det til en viss grad er mulig å dempe negative reaksjoner på atskillelse ved å la atskillelsen være godt forberedt. Dette kan for eksempel gjøres ved at barnet på forhånd får anledning til å bli godt kjent med personen som skal fungere som en midlertidig erstatning for den primære tilknytningspersonen. Han mener likevel at det ikke er mulig å forebygge reaksjoner på atskillelse fullstendig.

Ainsworth har studert individuelle forskjeller i forhold til tilknytning, og disse kan ses som en videreutvikling av Bowlbys synspunkter (ref. i Smith og Ulvund, 1999). Det som kjennetegner Ainsworths forskning er at hun har lagt vekt på *kvaliteten* på relasjonen mellom barn og omsorgsperson. Dette skiller seg fra Bowlby (ibid) som la mer vekt på *styrken* i forholdet. Ainsworth anser det som viktig for å beskrive kvaliteten på forholdet, hvorvidt et barn viser trygghet eller utrygghet sammen med omsorgspersonen. Sammen med sine medarbeidere utviklet hun en metode for registrering av individuelle forskjeller i tilknytningen, *fremmedsituasjonen*. Dette ses som den klassiske situasjonen for å vurdere individuelle forskjeller i forhold til tilknytningens trygghet hos barn i alderen fra tolv til tjue måneder (Smith, 2002). Fremmedsituasjonen (gjengitt nedenfor) er en metode som har hatt stor betydning for forskningen innen dette fagfeltet (Smith og Ulvund, 1999).

Ainsworths fremmedsituasjon. Ainsworths metode består av følgende åtte episoder:

- 1) *Mor, barn og observatør (30 sek.):* Observatøren følger mor og barn inn i observasjonsrommet og forlater deretter rommet.
- 2) *Mor og barn (3 min.):* Moren er passiv mens barnet utforsker rommet. Dersom det er nødvendig, oppfordrer hun barnet til å leke etter to minutter. Man registrerer om barnet bruker moren som en "trygg base" for å utforske det fremmede rommet.
- 3) *En fremmed, mor og barn (3 min.):* En fremmed kvinne kommer inn i rommet. Hun forholder seg rolig det første minuttet. Deretter snakker den fremmede med moren i ett minutt. Etter to minutter nærmer den fremmede seg barnet og forsøker å engasjere barnet i lek. Etter tre minutter forlater moren rommet. Man observerer barnets reaksjoner på den fremmede når moren er til stede og reaksjonene idet moren går ut.
- 4) *Den fremmede og barnet (3 min.):* Dette er den første episoden med atskillelse fra moren. Barnets reaksjoner på atskillelsen og i hvilken grad barnet lar seg trøste av den fremmede, blir registrert.
- 5) *Mor og barn (varierende tidsintervall):* I denne episoden finner den første gjenforeningen med moren sted, og barnets reaksjoner på denne blir registrert. Moren hilser og trøster barnet, og forsøker å få henne eller ham til å leke igjen. Deretter sier hun "ha det" og går.

-
- 6) *Barnet alene (3 min.): Dette er den andre atskillelsen fra moren, der barnets reaksjoner blir observert i en situasjon som antas å være mer stressende. Denne episoden vil for mange barn være mer ubehagelig enn episode 4, siden det ikke er en fremmed til stede som kan trøste, og fordi barnet er blitt mer følsomt for atskillelse.*
 - 7) *Barnet og den fremmede (3 min.): Den fremmede kommer inn i rommet igjen, og man observerer i hvilken grad barnet lar seg roe av denne.*
 - 8) *Mor og barn (varierende tidsintervall): I denne episoden finner den andre gjenforeningen sted. Moren kommer inn i rommet, hilser og tar barnet opp. Samtidig forlater den fremmede rommet. Barnets reaksjoner ved gjenforening blir registrert.*

På bakgrunn av observasjonene gjort i fremmedsituasjonen som beskrevet overfor, blir barna inndelt i tre hovedgrupper: Type A. *Utrygg tilknytning, engstelig og ignorerende*. Type B. *Trygg tilknytning*. Type C. *Utrygg tilknytning, engstelig og ambivalent* (ibid). I tillegg har Main og Solomon (ref. i Smith og Ulvund, 1999) tatt til orde for at det vil være hensiktsmessig å utvide klassifikasjonssystemet med en fjerde kategori: Type D. *Desorganisert/desorientert tilknytning*. Ved å ta med denne siste kategorien mente de at det var flere barn som ble ”fanget opp” innenfor de gitte kategoriene. I forhold til begrepsvaliditeten i fremmedsituasjonen vil det i ”dette tilfellet blant annet være avhengig av i hvilken grad atferdsobservasjoner som er foretatt i en standardisert laboratoriesituasjon, sier noe om individuelle forskjeller som er av betydning for barns atferd i deres naturlige miljøer” (jf. Pederson og Moran, 1995, ref. i Smith og Ulvund, 1999, s. 270/271). For å få et helhetlig syn på barns tilknytning må fremmedsituasjonen suppleres med andre vurderinger av samspillet mellom barnet og omsorgspersonen(e). ”Fremmedsituasjonen kan tenkes å omfatte et utvalg av atferd som er for snevert til at man kan vurdere kvaliteten av tilknytning på det individuelle nivå” (Smith, 2002, s. 94).

Den britiske psykoanalytikeren Donald W. Winnicott (1896-1971) var spesielt opptatt av barns utvikling og tilkynningsforhold. Winnicott (ref. i von Tetzchner, 2005) var opptatt av lekens betydning i kulturen så vel som i terapien, men mest kjent var han kanskje for begrepet ”overgangsobjekt”. Overgangsobjekter er ting små barn knytter seg til, det kan være for eksempel en bamse eller en sutteklut. I en overgangsperiode vil ikke barnet skilles fra dette objektet. Det fungerer som et konkret symbol for foreldrenes trygghet og varme inntil barnet har mental kapasitet til å vite at foreldrene fortsatt eksisterer selv om de er ute av syne.

2.5.2 Emosjoner og temperament

Emosjoner og temperament er to psykologiske fenomener som griper inn i hverandre, likevel er det et begrepsmessig skille mellom de to begrepene. Emosjonene handler om menneskets repertoar av følelser, mens temperament dreier seg om hvordan følelsene kommer til uttrykk hos hvert enkelt individ (Smith og Ulvund, 1999). Begge disse fenomenene vil være sentrale når et barn skal begynne i barnehagen. Det å begynne i barnehagen er en stor omveltning av hverdagen til barna det gjelder. Dette vil sette i gang følelser hos barnet, og både hva de føler og hvordan dette kommer til uttrykk, vil variere mye fra barn til barn.

Små barn møter verden på ulike måter. Det er store forskjeller med hensyn til aktivitetsnivå, irritabilitet og hvordan de reagerer på forandringer og nye ting i omgivelsene (von Tetzchner, 2005). Noen oppsøker aktivt spenning, mens andre er forsiktige. Noen viser sjelden sterke følelsesmessige reaksjoner, mens andre gjør det rett som det er. Et barns temperament er en viktig del av dets individualitet og framstår som noe særegent ved hver enkelt som bidrar til å forme både dem selv og omgivelsenes reaksjoner på dem. Temperament er ikke noe som man enkelt kan avgrense og måle. Det finnes flere ulike klassifiseringer, og det er ulike meninger om hvilke trekk eller egenskaper barns temperament består av.

Mary Rothbart og John Bates (1998, ref. i von Tetzchner, 2005) definerer temperament som “konstitusjonelt funderte individuelle forskjeller i emosjonell, motorisk og oppmerksomhetsmessig reaktivitet og selvregulering” (s. 401). Thomas og Chess (1977, ref. i von Tetzchner, 2005) foretok en stor lengdesnittundersøkelse der de delte temperament inn i tre hovedgrupper: *Lett temperament* (ca. 40%), *vanskelig temperament* (ca. 10%) og *langsom til å varme opp* (ca. 15%). De resterende 35 prosentene, lot seg ikke klassifisere under noen av de tre hovedtypene. Det som kjennetegner ”de lette” barna er at de generelt er i godt humør, har et jevnt spise- og sovemønster, er positive overfor fremmede, viser moderate emosjonelle reaksjoner og lett tilpasser seg nye situasjoner (von Tetzchner, 2005). Barn med et såkalt ”vanskelig temperament” virker generelt negative, tendenserer til å trekke seg tilbake i nye situasjoner, har uregelmessige spise- og sovemønstre og viser sterke emosjonelle reaksjoner. Den tredje gruppa, barna som er ”langsomme å varme opp”, tilpasser seg nye situasjoner, men det tar tid. De har også lett for å gråte og være urolige, men reaksjonene er likevel moderate. Mens de til å begynne med kan ligne mest på den vanskelige gruppen, vil de etter å ”ha varmet opp” ligne mest på den lette (ibid).

Gjennom *fremmedsituasjonen* som er gjengitt ovenfor mente Ainsworth og hennes forskergruppe at dette var en egnet situasjonen til å påvise variasjoner i det tidlige samspillet mellom barn og tilknytningsperson (Smith, 2002). Temperamentsteoretikere (jf. Chess og Thomas, 1982, Kagan, 1994, ref. i von Tetzchner, 2005) forstår snarere atferden i fremmedsituasjonen som et uttrykk for grunnleggende egenskaper hos individet. Mens Ainsworth mener man kan si noe om kvaliteten på samspillet, mener de at barn fra naturens side er forskjellige i forhold til hvor lett man blir engstelig, evne til å avpasse seg bekymringer og hvordan man uttrykker bedrøvelse, og at det er nettopp slike egenskaper som blir vurdert i fremmedsituasjonen, snarere enn kvaliteten på samspillet (Smith, 2002).

2.6 Oppsummering av teoretisk forståelsesramme og tidligere forskning

I dette kapitlet har den teoretiske forståelsesrammen for denne oppgaven blitt presentert. Barnehagen har blitt satt inn i et samfunnsmessig perspektiv, og det har blitt sett på relevant forskning i forhold til oppgavens problemstilling. I tillegg har det blitt sett på relevant småbarnspedagogikk, samt teori om tilknytning, emosjoner og temperament.

3. METODISK TILNÆRMING

I dette kapitlet blir det redegjort for den metodiske tilnærmingen som er valgt for studien av små barns tilvenning til barnehagen. Innledningsvis blir forskningsmetode og design presentert (3.1). Videre vil det bli gitt en kort presentasjon av utvalget mitt samt arbeidet med utformingen av intervjuguiden (3.3) og en gjennomgang av gjennomføringen av intervjuene (3.4). Det vil så bli redegjort for på hvilken måte jeg har valgt å analysere og tolke datamaterialet som har kommet fram i denne undersøkelsen (3.5).

Transkriberingsprosessen vil så bli beskrevet (3.6) og det vil bli foretatt en vurdering av undersøkelsens kvalitet (3.7) samt etiske refleksjoner (3.8).

3.1 Forskningsmetode og design

I denne studien har jeg valgt å benytte semistrukturert intervju som er en metode innenfor kvalitativ forskning. Et overordnet mål for den kvalitative forskningen er å utvikle en forståelse av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet (Dalen, 2008). Kvalitativ forskning som metode kjennetegnes ved at forskeren søker å utvikle forståelse av fenomener knyttet til personer og situasjoner, i tillegg til å studere menneskers tanker og erfaringer (Corbin og Strauss, 2008). I henhold til mitt prosjekt blir dermed de tankene og erfaringene førskolelærerne har gjort seg i forhold til barnas første tid i barnehagen det essensielle å få fatt i. Metoden man velger for datainnsamlingen må være hensiktsmessig i forhold til hva som er målet for forskningen (Dalen, 2008). I henhold til problemstillingen min: *”På hvilken måte legger pedagogiske ledere i tre ulike gruppesammensetninger i barnehagen til rette for å gi de minste barna en trygg og god tilvenning?”* mener jeg en kvalitativ tilnærming med semistrukturert intervju som metode er godt egnet til å belyse dette.

3.1.1 Semistrukturert intervju

Metoden som er valgt for denne oppgaven er semistrukturert intervju. Her er samtalen fokusert mot temaer som forskeren har valgt ut på forhånd. I henhold til problemstillingen for oppgaven ønsker jeg å få tak i hvilke tanker, holdninger og vurderinger som ligger bak

den væremåten og praksisen som kommer til uttrykk. Den kvalitative intervjuformen som blir benyttet her, bygger på menneskelig samspill, og det er dermed en metodisk forutsetning at det skapes intersubjektivitet mellom informant og forsker (Dalen, 2008). Altså en felles forståelse for samtaleemnet i intervjusituasjonen. Da både informantene og jeg er utdannet førskolelærere, har vi på mange måter en felles referanseramme for temaene som drøftes i intervjuene.

I et intervju vil man ha mulighet til å stille oppfølgende spørsmål, dersom nye interessante momenter dukker opp underveis. På den måten vil man ved å benytte seg av intervju som metode få anledning til å gå i dybden i forhold til temaene man snakker om. Ved å benytte semistrukturert intervju som forskningsmetode, får jeg muligheten til å få svar på det jeg ønsker kunnskap om, samtidig som det er åpning for at informantene forteller fritt om egne erfaringer. I et semistrukturert intervju benytter man seg av en intervjuguide. Denne består av spørsmål og temaer man har utarbeidet i forkant av intervjuene for å belyse problemstillingen på en best mulig måte.

3.1.2 Vitenskapsteoretisk referanseramme

Jeg har valgt å benytte **fenomenologi** som vitenskapsteoretisk referanseramme for denne oppgaven. Innenfor fenomenologien tillegges menneskets egne opplevelser og erfaringer stor verdi, og er helt sentrale i forskningen (Dalen, 2008). Begrepet ”fenomenologi” kommer fra det greske ”fainomenon” som betyr *det som viser seg for bevisstheten som forstått*.

Fenomenologi er en filosofisk tradisjon og den har hatt stor innflytelse på den samfunnsvitenskapelige tenkningen (ibid). Edmund Husserl grunnla den filosofiske tradisjonen som en kritikk mot det han kalte ”den objektivistiske illusjon” som ser verden som uavhengig av observatøren, og mener at vitenskapens begreper beskriver ting slik de er (ibid).

Som forsker innenfor fenomenologien søker man å forstå et annet menneske, man prøver å ”se det samme” som det dette mennesket ser. I denne oppgaven blir det sentralt å prøve få tak i informantenes subjektive opplevelser og erfaringer, samt tanker og refleksjoner om små barns tilvenning til barnehagen. Fenomenologien tar utgangspunkt i menneskets livsverden og er derfor en godt egnet referanseramme.

3.2 Utvalg

For å finne egnede informanter, er det nødvendig å legge til grunn noen kriterier for hva som skulle kjennetegne disse. Jeg ønsket å snakke med personer som arbeidet som pedagogiske ledere på to ulike typer småbarnsavdelinger (*tradisjonell småbarnsavdeling* og *utvidet småbarnsavdeling*) samt pedagogiske ledere som arbeidet på *aldersblandet avdeling* (avdeling for barn i alderen ett til seks år). Det var også et ønske at informantene skulle ha førskolelærerutdanning, samt at de skulle jobbe i barnehager i Oslo.

For å komme i kontakt med informantene, sendte jeg e-post til flere bydelsadministrasjoner i ulike bydeler i Oslo for å informere om hva prosjektet mitt ville dreie seg om, og for å høre om de kunne være behjelpelige med å formidle kontakt med førskolelærere. Noen bydeler valgte å videreformidle kontakten, mens andre ga meg tillatelse til selv å ta direkte kontakt med barnehagene.

Utvalget i denne oppgaven består av åtte personer. Det var viktig å få et tilstrekkelig antall informanter for å ha et solid grunnlag for tolkningen og analysen av datamaterialet. Fra *tradisjonell småbarnsavdeling* og fra *aldersblandet avdeling* har jeg intervjuet de pedagogiske lederne alene, mens på *utvidet småbarnsavdeling* var det to pedagogiske ledere som jobbet sammen, så der valgte jeg å intervju de to sammen. Bakgrunnen for at jeg valgte å gjøre det slik, var at jeg ønsket å få fram begge de pedagogiske ledernes syn på tilvenning. Barnehagene som presenteres er henholdsvis fire kommunale og to private barnehager. Totalt består informantene av:

Fra *tradisjonell småbarnsavdeling*: 2 stykker.

Fra *aldersblandet avdeling*: 2 stykker.

Fra *utvidet småbarnsavdeling*: 4 stykker (2 intervjuer).

Jeg vil i det følgende gi en kort oversikt over informantene som er intervjuet i undersøkelsen med fokus på bakgrunn, og hvor lenge de har jobbet som pedagogiske ledere/førskolelærere:

Informant A: Informanten er utdannet førskolelærer med tilleggsutdanning i spesialpedagogikk. Hun jobber som pedagogisk leder på *tradisjonell småbarnsavdeling* og

har jobbet på denne avdelingen i seks år. Tidligere har hun erfaring fra grunnskole og barnevern.

Informant B: Informanten jobbet flere år som assistent i barnehage før hun valgte å ta førskolelærerutdanning på deltid. Etter at hun ble ferdig utdannet, har hun jobbet ett år som pedagogisk leder på *tradisjonell småbarnsavdeling*.

Informant C: Informanten er utdannet førskolelærer og har jobbet som pedagogisk leder på *aldersblandet avdeling* i nærmere to år. Dette er hennes første arbeidssted etter endt førskolelærerutdanning.

Informant D: Informanten er utdannet førskolelærer med tilleggsutdanning i organisasjon og ledelse. Hun har jobbet som pedagogisk leder på *aldersblandet avdeling* i fire år. Tidligere har hun jobbet som pedagogisk leder på tradisjonell småbarnsavdeling i to år.

Informant E: Informanten er utdannet førskolelærer og har jobbet som pedagogisk leder i tre år på *utvidet småbarnsavdeling*. Hun har tidligere jobbet sju år på avdeling for eldre barn. Jobber sammen med informant F.

Informant F: Informanten er utdannet førskolelærer og har jobbet sammen med informant E i tre år som pedagogisk leder på *utvidet småbarnsavdeling*. Hun har tidligere jobbet fire år på tradisjonell småbarnsavdeling i en annen barnehage.

Informant G: Informanten er utdannet førskolelærer og har i tillegg master i barnehagepedagogikk. Hun jobber som pedagogisk leder på *utvidet småbarnsavdeling* sammen med informant H, og har jobbet her litt over et halvt år. Før det har hun ikke jobbet i barnehage.

Informant H: Informanten er utdannet førskolelærer og har jobbet som førskolelærer to på *utvidet småbarnsavdeling* i to år. Hun har tidligere jobbet som førskolelærer i seksten år. Jobber sammen med informant G.

I forkant av intervjusituasjonen fikk informantene utdelt et skriv der de ble informert om oppgaven og rammene for intervjuet (se vedlegg 2).

3.3 Utforming av intervjuguiden

Når man benytter intervju som forskningsmetode, må man alltid utarbeide en intervjuguide i forkant. I følge Dalen (2008) er dette særlig påkrevd når man benytter et semistrukturert intervju slik som jeg har valgt å gjøre. En intervjuguide vil inneholde sentrale temaer og spørsmål for å belyse den aktuelle problemstillingen. Alle temaer og spørsmål skal ha relevans i forhold til problemstillingen man søker å belyse. I arbeidet med å lage en god og oversiktlig intervjuguide, kan det være lurt å ha undersøkelsens arbeidstittel, problemstilling og underspørsmål liggende framme for å sikre at spørsmålene man stiller blir relevante i forhold til det man ønsker å belyse (ibid).

Temaene i intervjuguiden (se vedlegg 1) kan sies å være bygd opp etter ”traktprinsippet” (ibid). Dette innebærer at man verken starter eller avslutter intervjuet med sensitive spørsmål. I min intervjuguide kommer dette blant annet til uttrykk ved at spørsmålene som omhandler utfordringer vedrørende avdelingstype, samt opplevd vanskelighet i forhold til foreldresamarbeid først kommer et lite stykke ut i guiden. Ved å starte intervjuet med ”ufarlig” spørsmål kan dette være med å sette rammen for en trygg intervjusituasjon. ”Det gjelder å stille spørsmål på en slik måte at informantene åpner seg og forteller med egne ord om sine opplevelser” (Dalen, 2008, s. 30). I utformingen av intervjuguiden var nettopp dette en utfordring: Å stille spørsmål på en slik måte at informanten åpner seg og at det er hennes/hans opplevelser og tanker som kommer til uttrykk, snarere enn det informanten opplever som et ”riktig svar”.

3.4 Gjennomføring av intervjuer

Det første intervjuet jeg gjennomførte var i utgangspunktet ment som et prøveintervju. Jeg intervjuet her to pedagogiske ledere ved en utvidet småbarnsavdeling (informant E /F). Etter gjennomføringen av intervjuet valgte jeg likevel å ta dette intervjuet med i undersøkelsen, da jeg opplevde at det var mye nyttig informasjon som kom fram i dette intervjuet., og at intervjuguiden ikke trengte justeringer.

Hensikten med prøveintervjuet var å på forhånd ha mulighet til å teste ut intervjuguiden, samt å øve meg på rollen som intervjuer. Jeg var også opptatt av å få tilbakemelding fra

informantene i prøveintervjuet om hvordan de opplevde spørsmålene jeg stilte og selve intervjusituasjonen. De ga meg positive tilbakemeldinger på begge deler, og jeg opplevde også selv at intervjuet ga meg utfyllende svar, dermed valgte jeg å ta dette intervjuet med som en del av undersøkelsen.

Videre forløp intervjuene i tur og orden, og jeg ble sittende med store mengder materiale for videre analyse og tolkning. Under intervjuene ble det brukt båndopptaker, i tillegg ble det gjort notater underveis i intervjuet samt umiddelbart etter at intervjuet var avsluttet.

3.5 Transkriberingsprosessen

Etter å ha gjennomført intervjuene, var tiden kommet for transkribering. Dette ble en tidkrevende prosess, men samtidig en unik mulighet til å virkelig gjøre seg kjent med materialet som var kommet fram i løpet av intervjuprosessen. Ved å lytte til opptakene flere ganger og foreta en detaljert nedtegnning av det som kom fram på båndet, fikk jeg forsikret meg om at transkripsjonen ble så korrekt som mulig. I en intervjuundersøkelse er det nettopp informantens verbale utsagn som vil utgjøre hovedtyngden av data (Dalen, 2008). Ved siden av intervjuutskriftene vil også nedtegninger av nonverbal atferd og egne iakttagelser under intervjuet være av betydning. I følge Dalen (2008) starter analyseprosessen allerede under intervjufasen i kvalitative undersøkelser ved at forskeren iakttar og observerer underveis i prosessen. Det er viktig å ta vare på egne refleksjoner rundt hendelser i intervjusituasjonen, slike refleksjoner kan ha stor analytisk verdi. Det er en fordel at intervjuene transkriberes umiddelbart etter at de er gjennomført, dette gir best mulighet for en god gjengivelse av hva informantene har uttalt, noe jeg gjorde.

Jeg foretok transkriberingen umiddelbart etter intervjusituasjonene. Til tider virket materialet overveldende, totalt ble jeg sittende igjen med mer enn hundre sider med råmateriale. Men da jeg begynte å gå inn i stoffet, henge det på ulike knagger og systematisere det, virket det mer overkommelig, og ikke minst svært interessant.

3.6 Analyse og tolkning av datamaterialet

Innenfor kvalitativ forskning kan man velge å kategorisere og strukturere datamaterialet ut fra en teoribasert form, altså ut ifra temaene i intervjuguiden, dette kalles en deduktiv tilnærming og er den tilnærmingen jeg har valgt å benytte i bearbeidelsen av datamaterialet. Kvale og Brinkmann (2009) har utarbeidet tre tolkningskontekster som vil bli benyttet i tolkningen av datamaterialet: (1) Selvførståelse, (2) kritiske forståelse basert på sunn fornuft, og (3) teoretisk forståelse.

- 1) Selvførståelse: Forskeren søker her å formulere hva informantene mener med uttalelsene sine, og hva som er hennes/hans selvførståelse i forhold til det de uttaler. ”Det er en omskrevet fortetting av den intervjuedes egne synspunkter, slik forskeren forstår dem” (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 221). I denne prosessen leter man etter gode sitater som kan løftes fram for å gi en beskrivelse av informantenes opplevelser og erfaringer (Dalen, 2008). ”Experience near” er en betegnelse som brukes på slike uttalelser. Man finner sitatene i det transkriberte materialet, og de danner ofte grunnstammen i drøftningsdelen av prosjektet (ibid).
- 2) Kritisk forståelse basert på sunn fornuft: I denne konteksten tolker man uttalelsene informantene har kommet med, og man kan også stille seg kritisk til uttalelsene på bakgrunn av kunnskap og egen fortolkning. Dette kan beskrives som ”experience distant”, det har da foregått en analytisk prosess fra et beskrivende til et mer fortolkende nivå (Dalen, 2008). Fortolkningen kan da ha en bredere forståelsesramme enn intervjupersonenes egen (Kvale og Brinkmann, 2009).
- 3) Teoretisk forståelse: Her søker man å tolke det innsamlede datamaterialet ut fra den forskningsmessige og teoretiske referanserammen man har valgt å benytte. Tolkningens gyldighet blir her avhengig av at den teoretiske rammen man har valgt seg gjelder for fenomenet som undersøkes. Et samsvar er her nødvendig for at tolkningen skal bli logisk i forhold til teorien (Kvale, 2001).

For å skape system i det innsamlede datamaterialet, og for å klargjøre det for analyse og tolkning, benyttet jeg søkefunksjonen i Word for å finne alle stedene i intervjuene hvor et

bestemt tema ble nevnt. Disse temaene ble valgt ut med utgangspunkt i intervjuguiden. På denne måten fikk jeg systematisert det transkriberte materialet i egne dokumenter. Det ble opprettet ulike dokumenter som for eksempel omhandlet foreldresamarbeid, omsorg og kontaktperson. For å sikre at alle stedene det aktuelle temaet ble nevnt ble funnet, brukte jeg aktuelle synonymer i søkingen. Videre ble det gjort en grundig gjennomgang av teoridelen i oppgaven, for å finne den teorien som var relevant å benytte i forhold til de ulike temaene.

3.7 Vurdering av undersøkelsens kvalitet

Når man skal vurdere kvaliteten i et forskningsarbeid, er begrepene *validitet* og *reliabilitet* sentrale. I utgangspunktet er dette begreper som har vært benyttet innenfor den kvantitative forskningstradisjonen, og som har bygget på en naturvitenskapelig tenkemåte som representerer et annet vitenskapsteoretisk grunnsyn enn det den kvalitative forskningen står for (Dalen, 2008). Kvalitativ forskning bør i samme grad som kvantitativ forskning behandle spørsmål som er knyttet til både reliabilitet og kvalitet, men det er en annen terminologi som må benyttes. *Validitet* betyr gyldighet og knytter seg til metode. Innenfor samfunnsvitenskapene dreier validitet seg om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke. *Reliabilitet* omhandler en forskningsrapports konsistens og pålitelighet, kunne andre kommet fram til det samme på et annet tidspunkt ved hjelp av samme metode (Kvale og Brinkmann, 2009)?

Som i de fleste kvalitative studier, er forskningsutvalget i denne oppgaven relativt lite og hensiktsmessig, og samtidig nært knyttet opp mot fokuset for denne studien. Hvorvidt resultatene har overføringsverdi til andre grupper, vil dermed være et sentralt spørsmål. I kvalitative studier må man nærme seg denne problemstillingen på en annen måte enn i kvantitative, hvor generalisering og ytre validitet i større grad dreier seg om hvor store utvalgene er, og hvorvidt disse representerer det de er ment å gjøre. I kvalitative studier brukes utvalg som er bredt sammensatte, og som omfatter relevante individuelle variasjoner (Dalen, 2008).

I intervjuene gjorde jeg bruk av digital lydopptaker. Dette fristilte meg til å ha fullt fokus på intervjuobjektene. I tillegg gjorde jeg notater i forhold til informantenes kroppsspråk, samt kommunikative uttrykk som latter, blick etc. Dette er tatt med i transkriberingen og tatt i

betraktning under analyse og tolkning av dataene. Kroppsspråk og non-verbal kommunikasjon har kun virket bekreftende på den verbale kommunikasjonen slik dette framstår i materialet, og dermed ikke spilt en sentral rolle i fortolkningen. Det har vært et samsvar mellom det som har blitt kommunisert verbalt og non-verbalt.

Den metodiske tilnærmingen til oppgaven er diskutert med veileder, vi har sammen kommet fram til at semistrukturert intervju som tilnæringsmetode passer til tema og problemstilling. Utvalget som er benyttet i denne oppgaven er satt sammen på bakgrunn av problemstillingen. Det er en styrke for kvaliteten av oppgaven at det kun er benyttet én intervjuer, da bruk av flere intervjuere kan være problematisk i forhold til at disse muligens ikke har fått en felles opplæring og felles forståelse som grunnlag av gjennomføringen av intervjuene og tolkningen av dem (Dalen, 2008).

Det er informantenes egne ord og fortellinger som utgjør hovedtyngden av det materialet som danner grunnlaget for tolkning og analyse. Dette var jeg meg bevisst i utformingen av intervjuguiden. Det er viktig at spørsmålene dekker problemstillingen på en fyldig og god måte. Når spørsmålene ikke ble utfyllende nok besvart under intervjuet, stilte jeg oppfølgingsspørsmål for at dette punktet skulle bli så fyldig som mulig. Dette var viktig for å fange opp informantenes meninger og forståelse i forhold til bestemte punkt i intervjuet. Det ble også foretatt et prøveintervju for å kvalitetssikre at guiden fungerte som den var tenkt. Dette utgjør som nevnt det første intervjuet, da det ikke ble funnet noen grunner til justeringer.

Snarere enn å gi en autentisk skildring av hvordan det forholder seg i de ulike barnehagene, er det førskolelærernes subjektive opplevelser og tanker om hvordan det tilrettelegges for tilvenning som kommer til uttrykk.

I forhold til validiteten av tolkningen søker forskeren å finne indre sammenhenger i datamaterialet. Fortolkninger vil alltid være "fenomennære" og "kontekstsensitive" (Haavind, i Dalen 2008). Det er viktig at man går ut over øyeblikket, tolkningen "valideres i relasjon til en større helhetsforståelse" (Dalen, 2008, s. 109). Er man i tvil om hvordan man skal tolke et utsagn, må dette ses i lys av de andre informantenes uttalelser og helhetsbildet man har av situasjonen. Samtidig må man være forsiktig med å problematisere der problemer

ikke finnes. I mitt materiale kom det ikke fram noen synspunkt hvor jeg var i tvil om hvordan man skulle tolke dette.

Det er viktig at de sammenhengene som avdekkes og forklares kan dokumenteres i datamaterialet og forskerens sammenstilling og fortolkning av dette. Her vil man både benytte seg av induksjon og deduksjon (Tangen, ref. i Dalen, 2008). Selv om forskeren tar utgangspunkt i empiriske enkelttilfeller, tar hun også i bruk teoretiske forestillinger og begreper. I denne oppgaven har jeg søkt å finne forskning som er relevant i forhold til problemstillingen.

Man må ikke la sin egen førforståelse komme i veien for å tolke uttalelser og hendelser på en korrekt måte. Man skal heller ikke legge større vekt på enkelte informanter enn andre. Siden jeg selv er utdannet førskolelærer og har et eget forhold til tilvenning i barnehagen samt egne synspunkter på dette, er det viktig at jeg er bevisst min rolle som intervjuer og dermed søker å møte informantene uten forutinntatte holdninger.

I forhold til undersøkelsens kvalitet ser jeg at jeg burde tatt med et eget spørsmål om overgangsobjekter i intervjuguiden. Dette er relevant for oppgavens tema og var noe jeg kom over først da jeg gikk gjennom det transkriberte materialet. Under intervjuene nevnte enkelte avdelinger overgangsobjekter som viktig i tilvenningen. Det er mulig at også de andre gruppene hadde sagt noe om dette hvis det hadde vært et eget spørsmål.

3.8 Ethiske refleksjoner

Allerede før jeg påbegynte intervjuprosessen var jeg bevisst på viktigheten av å få formidlet til informantene at de ville bli anonymisert i studien. Informantene i undersøkelsen er både kvinner og menn, likevel har jeg valgt å omtale alle som ”hun” for å sikre anonymiteten. Det er fortsatt slik at mannlige førskolelærere er i mindretall, og de ville dermed lettere kunne gjenkjennes.

I følge Kvale og Brinkmann (2009) er etiske avgjørelser et aspekt som ikke bare hører med til en enkelt del av intervjuundersøkelsen, men noe som må foretas kontinuerlig gjennom hele forskningsprosessen. Bourdieu (1993, ref. i Dalen, 2008) hevder at det vitenskapelige og

menneskelige målet for forskning er å ”ikke gråte over, ikke le av, ikke avsky, men *forstå* menneskets livsverden” (s. 24). Dette er viktige ord å ta med seg i forhold til det etiske aspektet ved forskningen.

Jeg har valgt å ta i bruk Kvaales og Brinkmanns (2009) redegjørelse for etiske sider ved de følgende sju forskningsstadiene: *Tematisering, planlegging, intervjusituasjonen, transkribering, analysering, verifisering og rapportering*.

- 1) *Tematisering*: Intervjuundersøkelsens formål bør å ha som hensikt å forbedre den menneskelige situasjonen som utforskes, i tillegg til å diskuteres i forhold til den vitenskapelige verdien av kunnskapen som søkes. Denne oppgaven søker ikke å si noe om *alle* barnehager i Norge. Den sier noe om de avdelingene som er undersøkt, og kan vise enkelte tendenser.
- 2) *Planlegging*: I forhold til planlegging, er viktige etiske perspektiver at man innhenter samtykke fra intervjupersonene, samt at det vurderes hvilke mulige konsekvenser studien kan ha for intervjupersonene. Et annet hensyn å ta er intervjuobjektets meninger rundt den type barnegruppe han eller hun jobber i. Vil informanten være opptatt av å ”forsvare” strukturen til den avdelingen hun/han jobber på? Det var viktig for meg å gi god informasjon om oppgaven i forkant, slik at informantene skulle forstå at jeg ikke er ute etter å ”henge ut” bestemte avdelingstyper.
- 3) *Intervjusituasjonen*: Det essensielle i forhold til dette stadiet blir at intervjuundersøkelsens konfidensialitet kartlegges, samt at det vurderes hvilke konsekvenser intervjusituasjonen kan ha for personene som intervjues. Det er også viktig å sikre informantenes anonymitet å informere om dette slik at informanten føler han/hun kan snakke fortrolig. Det ble også søkt om og innvilget tillatelse fra NSD for prosjektet. Det var også viktig å tenke på effekten av intervjuet, vil intervjuobjektet svare annerledes i denne situasjonen enn han/hun ville gjort i en annen setting? (såkalt ”intervjueffekt”)

- 4) Transkribering: I dette stadiet må man stille seg spørsmål om hva det vil si å foreta en pålitelig, skriftlig transkripsjon av uttalelsene fra intervjuet. Dette beskrives i kapittel 3.5. Konfidensialitetshensynet må også vurderes.

- 5) Analysering: I forhold til analyseringen må man stille seg spørsmål om hvor dypt og kritisk man kan analysere intervjuene, samt hvorvidt de som har blitt intervjuet bør være med å bestemme på hvilken måte man skal tolke deres uttalelser. Dette blir problematisert i kapittel 3.6.

- 6) Verifisering: Som forsker har man et etisk ansvar i forhold til at kunnskapen man rapporterer er så sikker og verifisert som mulig. Dette innebærer også spørsmål om hvor kritiske spørsmål man kan stille under et intervju. Et etiske hensyn som må tas i forbindelse med intervjuene og oppgaven, handler om min forforståelse, her i forbindelse med mitt syn på ulike avdelingstyper. Jeg kan ikke la mine oppfatninger om hvilke type avdeling som er til det beste for barna farge intervjuene og tolkningen av disse. Etske hensyn handler også om den relasjonen man får til informantene, noen får man naturlig en bedre kjemi med enn andre, man må være bevisst på rollen sin som intervjuer å behandle alle med respekt, selv om det kan komme fram holdninger som strider mot egne.

- 7) Rapportering: Det må også i dette stadiet tas hensyn til konfidensialitetsprinsippet, samt spørsmål om konsekvensene den offentliggjorte rapporten kan ha for intervjupersonene og for gruppen de representerer.

4. PRESENTASJON OG DRØFTING AV DATA

I det følgende kapitlet vil det bli gitt en presentasjon og drøfting av dataene som har kommet fram i undersøkelsen. Presentasjonen og drøftingen gjøres under ett da dette synes mest hensiktsmessige for å få fram helheten i materialet.

Problemstillingen det har blitt jobbet ut fra, er som følger: *På hvilken måte legger pedagogiske ledere i tre ulike gruppesammensetninger i barnehagen til rette for å gi de minste barna en trygg og god tilvenning?* I henhold til denne problemstillingen har det blitt sett på to ulike faktorer: Hva førskolelærerne opplyser at blir gjort for å legge til rette for en god tilvenning til barnehagen, og hvilke tanker og intensjoner som ligger bak disse handlingene. På den ene siden undersøkes det hvordan man generelt legger til rette for tilvenning i de tre ulike gruppesammensetningene. Her griper de ulike dataene inn i hverandre. På den andre siden skal denne oppgaven også undersøke forskjellene mellom disse gruppene. Det er dermed stilt opp følgende tilleggsspørsmål:

- Hvilke begrensninger og muligheter gir de ulike rammene på avdelingstypene aldersblandet avdeling, utvidet småbarnsavdeling og tradisjonell småbarnsavdeling?

For å kunne gi et så dekkende svar som mulig på oppgavens problemstilling og tilleggsspørsmål, vil dataene bli presentert og drøftet under følgende fire hovedkategorier:

- Oppstart i barnehagen
- Den første tiden
- Kommunikasjon med foreldre
- Muligheter og begrensninger på de ulike avdelingene

For oversiktens skyld kommer her en oversikt over hvilke avdelingstype de ulike informantene jobber på:

- Tradisjonell småbarnsavdeling: Informant A og B.

- Aldersblandet avdeling: Informant C og D.
- Utvidet småbarnsavdeling: Informant E og F, G og H.

De stedene informant E og F, G og H omtales sammen, vil disse bli referert til som E/F og G/H.

4.1 Hva må vektlegges i forbindelse med de minste barnas oppstart i barnehagen?

Det vil i det følgende bli redegjort for den delen av datamaterialet som går direkte på oppstarten til de minste barna i barnehagen. Hva mener de pedagogiske lederne er det viktigste i forhold til å gjøre dette til en god opplevelse for barnet og dets foreldre/foresatte, og hvordan tilrettelegges det for dette? Det vil først redegjøres for hva som blir gjort i tiden før barnet starter i barnehagen, deretter vil barnehagenes ordning med å ha en fast kontaktperson for barnet bli beskrevet og drøftet.

4.1.1 Før barnet starter i barnehagen

Det kom fram av intervjuene at samtlige av informantene hadde rutiner på å sende ut et informasjonsskriv i forkant av barnets oppstart i barnehagen. Hvor utfyllende disse skrivenes var, varierte mye fra barnehage til barnehage. De fleste vektla kun å informere kort om avdelingen, hvor mange barn og voksne det var der, og om den aktuelle oppstartsdatoen. To av avdelingene, der informant D og G/H jobbet, skilte seg ut ved at de også fokuserte på hvordan foreldrene kunne forberede barna på barnehagestarten, samt kom med tips til hvordan foreldrene selv burde forholde seg i forhold til det første møte med barnehagen.

Informant D uttalte følgende:

Også gir vi også litt informasjon i skrivet da, om hva som kan være lurt å gjøre i forkant, sånn for å forberede barnet på barnehagestart. Snakke om at det skal begynne, gå litt turer til barnehagen, prøve å etablere et positivt forhold til barnehagen, sånne ting. Ja, sånn gjøre det spennende og attraktivt liksom, noe barnet kan glede seg til.

Ved å ta dette perspektivet med i brevet som sendes ut til foreldrene i forkant av oppstarten, kan man være med på å bevisstgjøre foreldrene på viktigheten av at de som foreldre viser trygghet i forhold til at barnet skal begynne i barnehagen. Som undersøkelsen fra *Foreldre og barn* (2010) viser, er det mange foreldre som sender barna sine i barnehagen tidligere enn hva de mener er det ideelle tidspunktet for oppstart. Man kan dermed tenke seg at ikke alle

foreldre nødvendigvis føler seg helt trygge på at barnet skal starte i barnehagen, helst ville de hatt litt lengre tid hjemme sammen med barnet, men på grunn av ytre forhold ser de seg nødt til at barnet må begynne i barnehagen på et tidligere tidspunkt enn hva de ønsker. Dette kan ses i sammenheng med det Tveitereid (2008) hevder i forhold til at målet om fullbarnehagedekning primært tar hensyn til samfunnet, snarere enn de minste barna. Samfunnet har en forventning om at barn skal begynne i barnehagen når de er rundt ett år. Den massive motstanden kontantstøtten har møtt fra ulike hold fra den ble innført i 1998 (for ettåringer, 1999 for toåringer), viser at det er mye motstand i samfunnet mot at man venter med å sende barnet sitt i barnehagen til det er tre år. Etter at barnet er fylt tre år har man ikke lenger rett til å motta kontantstøtte.

Det at enkelte barnehager er seg bevisst sitt ansvar om å opplyse foreldrene om viktigheten av hvordan de snakker om barnehagen med barna allerede før de begynner der, i tillegg til en bevisstgjøring hos foreldrene selv i forhold til å vise trygghet i møte med barnehagen, vil kunne være med på å legge grunnlaget for at barnehagestarten blir godt forberedt dersom foreldrene tar barnehagens oppfordring til etterretning.

Det kom fram at barnehagene som ikke sendte ut denne typen informasjon i forkant av oppstarten, ga den samme type informasjon til foreldrene da barnet og foreldrene kom til barnehagen første gang. Det som kjennetegnet det som ble fortalt til foreldrene da, var at det var viktig at de viste med hele seg at barnehagen var et godt og trygt sted å være. Barnehagene som valgte å informere om dette allerede i forkant av oppstarten, ga likevel foreldrene en enda bedre mulighet til å forberede barna og seg selv på barnehagestarten ved at de bevisstgjorde foreldrene allerede før det første møtet. Dette gjaldt avdelingene til følgende informanter: D og G/H.

Informant F uttalte følgende:

Det vi gjør i forkant er at vi sender ut et velkomstbrev hvor det står hvor mange barn det er på avdelingen, hvilken alder og hvor mange voksne det er og hva de heter. Og så sender vi også ut samtidig med det brevet et sånt infoskriv med praktisk informasjon da, om hva som skjer de første dagene når det er tilvenning.

Med unntak av avdelingen som D og G/H arbeidet på, oppsummerer informant F i sin kommentar hvilken type informasjon som ble gitt i forkant av oppstarten. "Praktisk informasjon" var et stikkord som gikk igjen. Informant E uttalte i tillegg at:

Det også skriver vi i det første brevet foreldrene får med hjem, der står det veldig mye om omsorg og tilknytning. Så det jobber vi jo veldig mye med.

”Omsorg” var et ord som gikk igjen når informantene snakket om hva som var viktig å legge vekt på den første tiden i barnehagen. I kapittel 2.1 ser vi at omsorg er noe som er med på å skape en forutsetning for barns læring og utvikling. Omsorg har en verdi i seg selv og er nært knyttet til helse, oppdragelse og trygghet. Det at samtlige av informantene snakket om ”omsorg” som noe essensielt i forhold til den første tiden i barnehagen, er dermed svært oppløftende.

”Tilknytning” var derimot et begrep som ikke ble nevnt i særlig utstrekning av informantene i forhold til oppstarten i barnehagen. Avdelingen til informant E og F var den eneste som brukte dette begrepet eksplisitt i informasjonsskrivet sitt. Det meste av tilknytningsforskningen som er gjort er basert på forholdet mellom foreldre, i stor utstrekning mødre, og barn, slik dette blir beskrevet i kapittel 2.5.1. Her ser vi primært hvordan barn tidlig i utviklingen danner relasjoner og knytter følelser til andre på en måte som er felles for alle mennesker. Jeg vil dermed hevde at tilknytningsteori blir svært relevant også i barnehagesammenheng. I barnehagen er det jo nettopp slike relasjoner som utvikler seg, både mellom barn og voksne og barna i mellom, man knytter seg til hverandre. Hvorvidt relasjonen oppleves som trygg eller ei, avhenger av om tilknytningspersonen er tilgjengelig, forutsigbar og pålitelig, dette er egenskaper som Ainsworth (ref. i von Tetzchner, 2005) kaller ”sensitivitet”. Når forholdet mellom omsorgsgiveren og barnet er godt, erfarer barnet at det får dekket sine behov, både fysisk og sosialt. De voksne i barnehagen er ikke en erstatning for foreldrene, men sammen med foreldrene er de viktige personer i barnas liv. Selv om det kun var en avdeling som var opptatt av å få formidlet at de jobbet mye med tilknytning, er mitt inntrykk at også de andre avdelingene jobbet i retning av dette, selv om de ikke brukte begrepet eksplisitt. Viktigheten av å arbeide med å legge til rette for at barnet følte seg trygg i barnehagen, var noe alle informantene var opptatt av. Trygghet kan sies å være grunnlaget for en god tilknytning. Informant G uttalte følgende i forbindelse med trygghet:

For vi, vi gir først og fremst veldig mye omsorg og trygghet. Det er jo det, det vi jobber med hele året. Og i hvert fall det første halvåret. Da gjør vi jo nesten ikke annet enn å kose og... og de får sikkert like mye omsorg her, og trygghet og sånn, som hjemme. For det er mye kos og... ja.

Likevel kan man stille spørsmål ved om et mer uttalt fokus på tilknytning blant personalet i barnehagen hadde vært en fordel. Dette kunne gitt en klarere bevissthet om viktigheten av de sentrale væremåtene som bør ligge til grunn for å legge til rette for en god tilknytning: Tilgjengelighet, pålitelighet og forutsigbarhet. Dette er nok egenskaper som kommer naturlig for mange som har mye erfaring med samspill med barn, likevel vil en bevisstgjøring tydeliggjøre hvor essensielt dette er i forbindelse med små barns barnehagestart. Mange førskolelærere har mye erfaringsbasert kunnskap om tilknytning. Jeg vil hevde at en styrket innsikt i tilknytningsteori kan gi en begreper som gjør at denne kunnskapen blir mer eksplisitt, og dermed lettere å benytte i barnehagehverdagen, samt i forhold til å videreformidle slik kunnskap til resten av personalet.

I tillegg til å få vite hva slags informasjon som ble gitt i forkant av oppstarten, ble det også stilt spørsmål vedrørende om barnehagen inviterte barn og foreldre til å komme på besøk før barnet skulle begynne i barnehagen. Av de seks avdelingene jeg var i kontakt med, var det kun én som oppfordret foreldrene til å komme på besøk før barnehagestart, det var avdelingen til informant A, og hun uttalte:

Også skriver vi at de er velkomne til å ta kontakt dersom de ønsker å komme å se på barnehagen før barnet skal begynne. Det er ikke så mange som gjør det. Noen da. Hvis det er fire nye som skal begynne som det ofte er, rundt der, så er det kanskje én som kommer før da for å hilse på. Da lar vi de komme inn på avdelingen å se seg rundt, så forteller jeg litt om barnehagen og avdelingen og svarer på spørsmål og ting de lurer på. Kanskje blir de til et måltid for eksempel, vi pleier å spørre om de vil det, kanskje er de litt ute sammen med oss etterpå. (...) Jeg tror det gjør det litt tryggere, kanskje særlig for foreldrene, det å ha vært her en tur på forhånd og sett. Hilse på de som skal jobbe med barnet ditt, og se at vi har det hyggelig her, at barna trives, det er et godt sted å være, og ja, at man vet litt hva man går til da. Egentlig burde flere kommet på forhånd, jeg tror det hadde vært... ja, det hadde vært lurt.

Avdelingen der informant E/F jobbet, opplyste om at de ikke inviterte, men at det likevel var en del som tok kontakt i forkant og ønsket å komme på besøk, og at de var åpne for det. Man kan tenke seg at et besøk i forkant av oppstarten kan være fordelaktig. Antakeligvis vil en besøkssituasjon oppleves som mindre stressende for foreldrene enn når det første møtet med barnehagen er knyttet til at barnet er i en oppstartsfase. Da skal man i tillegg til å få et inntrykk av barnehagen og hilse på de som jobber der, forlate barnet med noen som fortsatt er fremmede for en, kanskje for første gang. Når man er på besøk har man anledning til å få

et inntrykk av barnehagen i forkant av oppstarten, og dermed ha en mer konkret bevissthet om det stedet barnet skal oppholde seg mye i tiden framover. Dersom barnehagen har noen rutiner man undrer seg over, eller det er noe annet man er usikker i forhold til, kan det være fordelaktig å få oppklart dette før barnet starter i barnehagen. På den måten slipper slike bekymringer å stjele fokuset når barnet starter i barnehagen.

Informant C uttalte at nettopp dette med at foreldrene ofte kjente avdelingen på forhånd på grunn av eldre søsken, var en av de store fordelene med aldersblandet avdeling. De yngre søsknene som senere skulle begynne på avdelingen, hadde gjerne vært med å hente og bringe i barnehagen fra de var helt små. Dette opplevde både informant C og D som en fordel i forhold til når søsknene selv begynte i barnehagen. Dette kan ses i sammenheng med Bowlbys (ref. i Smith og Ulvund, 1999) synspunkter om at man kan dempe negative reaksjoner på atskillelse ved å la atskillelsen være godt forberedt, for eksempel ved at barnet på forhånd har blitt godt kjent med personen som skal være en erstatning for den primære tilknytningspersonen. Når barnet som skal begynne i barnehagen har vært med til barnehagen flere ganger i forkant, vil dette kunne legge et godt grunnlag for at det kjenner seg trygg både på stedet og menneskene som er der, og dette vil kunne gjøre at oppstarten oppleves som mildere for barnet.

4.1.2 Kontaktperson

På spørsmålet som omhandlet hvordan de ulike avdelingene gjorde det når de fikk et nytt barn på avdelingen, nevnte samtlige informanter at de hadde en ordning med kontaktperson. Dette er en person som skal være primærkontakt for barnet den første tiden, og som skal være ekstra tilgjengelig for barnet. En kan se kontaktpersonen som en slags erstatter av den/de primære tilknytningspersonen(e) for barnet. Man kan tenke seg at kontaktpersonen i barnehagen i starten blir en slags "den fremmede" slik denne framstilles i Ainsworths fremmedsituasjon (jfr. kapittel 2.5.1.), og som skal gå over til å være en som skal være barnets trygge base i barnehagen. Bowlby (ref. i Smith og Ulvund, 1999) hevder at tilknytning er en nødvendighet gjennom hele livet, for at barnet skal være mest mulig veltilpasset og best i stand til å utnytte sine evner, trenger det en sikker base, noen en kan regne med (ref. i Hart og Schwartz, 2009). Det å ha en fast kontaktperson kan ses som et grunnlag for å gi barnet en sikker base i barnehagen.

Barnehagene hadde ulik praksis på hvorvidt det bare var førskolelæreren/ førskolelærerne som hadde denne rollen, eller om det også var assistentene. De tre avdelingene som henholdsvis informant A, C og D jobbet på ga uttrykk for at dette var et ansvar de bevisst hadde valgt å ikke legge på assistentene. Informant C sa at hun kanskje kunne tenke seg å gjøre det, men da i så tilfelle etter grundig veiledning. Det var dermed tre avdelinger som fordelte dette ansvaret på alle, og tre som lot det være et ansvar som var forebeholdt de pedagogiske lederne. Informant C uttalte følgende i forhold til hvorfor hun mente at det å være tilknytningsperson var et stort ansvar som ikke burde tas lett på:

Men jeg tror kanskje at mange som har pedagogutdannelse, hvordan skal jeg forklare det, at man lettere ser på ting som vanskelig, og det synes jeg er en bra ting da, hvis du ser på det som lett, det er ikke så bra. Hvis du ser på tilvenning som lett, da har du kanskje ikke tenkt nok på det da. For jeg kan tenke meg at mange uten utdanning, og sikkert noen med også, vil tenke seg en sånn "common sense-løsning": "la de komme inn, se hvordan det er, så må de bare tilpasse seg, sånn er det, og de skal gråte i en måned". For å sette det litt på spissen da. Men det er faktisk en holdning man kan se flere steder.

Denne kommentaren kan ses som et sterkt argument for hvorfor pedagogiske ledere bør være de som tar hovedansvaret for tilvenningen når nye barn starter i barnehagen. For at et barn skal bli godt ivaretatt er det viktig å anerkjenne gråten som et uttrykk for en følelse som skal tas på alvor. I en tilvenningsperiode kan man hevde at det er ekstra viktig at de som har ansvaret for barnet den første tiden besitter solid kunnskap om barn. Erfaringsbasert kunnskap er også viktig, men jeg vil hevde at mye av den sentrale kunnskapen om tilknytning og de minste barnas behov i stor grad er formell kunnskap som er tillært via utdanningen. De avdelingene som gjorde det slik at alle, både pedagoger og assistenter, tok ansvar for tilvenning, begrunnet dette med at de fikk mange nye barn på en gang, og at det dermed var mest praktisk å gjøre det på denne måten. I tillegg hadde assistentene lang erfaring med dette. På spørsmål om de veiledet assistentene i forhold til det være kontaktperson, kom det fram at ingen hadde rutiner på dette. Det var snarere en mer uformell veiledning som fant sted ved at de snakket sammen om de nye barna på avdelingsmøtene. Der kunne assistentene ta det opp hvis det var noe de opplevde som vanskelig. Men i henhold til den ovenstående uttalelsen til informant C, kan det være at noe som kanskje burde blitt opplevd som utfordrende ikke gjør det, siden assistenten ikke besitter tilstrekkelig med kunnskap og dermed ikke nødvendigvis opplever situasjonen som problematisk. En utfordrende situasjon kan stå i fare for å bli bagatellisert. Det å legge ansvaret for tilvenningen på assistentene og samtidig forvente at de skal ta det opp dersom noe er

vanskelig, kan dermed føre til at barnet blir møtt på en måte som ikke er heldig. Man kan tenke seg en situasjon der en assistent har en holdning om at barn som begynner i barnehagen ”skal gråte i en måned”. På den måten fraskriver man seg ansvaret for at barnet gråter, og forsøker dermed ikke å forstå barnet som et subjekt som har en egen opplevelse av å være her og nå, og som selv kjenner denne opplevelsen best. Isteden blir barnet møtt som en ”erketype” (Johannesen og Sandvik, 2008), en holdning om at ”små barn gråter og sånn er det”. Ved heller å møte barnet som et subjekt, vil man være sensitiv for hvorfor barnet handler som det gjør, å prøve å komme det i møte for å gjøre situasjonen lettere for barnet. Et eksempel på dette vil bli nærmere beskrevet i kapittel 4.2.1.

Det er svært forståelig at det kan være praktisk vanskelig for en pedagogisk leder på en småbarnsavdeling å være den som følger opp alle tilvenningene. Men med tanke på hvor essensiell den første tiden i barnehagen er for at barn skal trives på sikt, ville det vært naturlig å ha et større fokus på en grundig veiledning av assistentene i forhold til dette.

Informant H uttalte følgende:

Så da den første tiden er det mest kontaktpersonen som har mest med foreldrene og barnet å gjøre. Men sånn etter hvert når barnet har blitt trygt og kommet inn i barnegruppa, så er det sånn at hvis det er noe spesielt så er det ped. lederne som har ansvaret for det. De barna som har spesielle behov og sånt da.

I henhold til Kvale og Brinkmanns (2009) tolkningskontekst ”selvforståelse”, kan det uti fra denne uttalelsen se ut til at informant H mener at det primært er når det handler om barn med spesielle behov, at en person med utdanning tar hovedansvaret for barnet. Satt på spissen kan det se ut som det her er en holdning om at det å legge til rette for at et barn skal bli trygt, ikke er noe ”hokuspokus”, først dersom barnet har et spesielt behov er utdanning viktig. Når man vet hvor viktig den første tiden i barnehagen er for at et barn skal bli trygt, og ser på teorien som omhandler små barns utvikling og samspill, kan dette virke som en underlig holdning. I henhold til Merleau-Pontys fenomenologi som ble beskrevet i kapittel 2.4.1 bør man i møte med barn ikke bare se på handlingene som utføres, men også reflektere over hvilke tema som er innebygd i disse handlingene. I en tilvenningsfase kan dette ses som særs viktig, da dette er en periode hvor barnehagepersonalet er i en prosess der de blir kjent med barna. Dersom det primært holdes fokus på *hvordan* barnet handler, og i mindre grad *hvorfor* det handler på denne bestemte måten, altså hvilke tema som er innebygd i handlingene, er det fare for å

overse barnet som et helt og integrert kroppssubjekt. Man kan også stå i fare for å se barnet som en ”erketype” (Johannesen og Sandvik, 2008), snarere enn et unikt individ.

Det er viktig å tolke et barns temperament på den måten at det er følelsene til barnet som kommer til uttrykk (Smith og Ulvund, 1999). Et barns temperament er som vi har sett i kapittel 2.5.2. en viktig del av dets individualitet, også barn med et vanskelig temperament (Thomas og Chess, 1977, ref. i von Tetzchner, 2005) har rett til å bli hørt, sett og respektert i sitt uttrykk.

Jeg vil hevde at en person med utdanning har bedre forutsetninger for å være kontaktperson for barnet, enn en assistent. En person som er utdannet til å jobbe med de minste barna, vil ha bedre forutsetninger for å imøtekomme forskjellige barns ulike behov på en god måte, og *kvaliteten på relasjonen*, som er det Ainsworth måler i ”fremmedsituasjonen”, kan dermed kunne bli bedre enn hvis en person som ikke har slik utdanning skal være kontaktperson. Man kan tenke seg at det er barna som faller inn under type B i Ainsworths observasjoner av fremmedsituasjonen, *trygg tilknytning* (Smith og Ulvund, 1999) som er mest tilpasningsdyktige i forhold til å begynne i barnehagen. En kan si at barna som er mer utrygge, og/eller som har et vanskelig temperament (Thomas og Chess (1977, ref. i von Tetzchner, 2005) til en større grad står i fare for å få en vanskeligere tilvenning i barnehagen. Likevel har disse en tilsvarende rett til en trygg og god tilvenning som de andre barna. Dersom man ikke har kapasitet til at den pedagogiske lederen tar hovedansvaret for alle tilvenningene, mener jeg at en grundig veiledning av assistentene som får dette ansvaret, absolutt er å forvente.

Informant C stilte seg kritisk til hvor seriøst det å ha en kontaktperson for barnet egentlig blir tatt i ulike barnehager. Hennes erfaring og inntrykk var at mange *sier* de har en ordning med kontaktperson, men at denne ordningen ikke prioriteres særlig godt og heller ikke er i fokus. Dette begrunner hun med at mange lar andre gjøremål og rutiner komme i veien for at kontaktpersonen er sammen med barnet. Dette kan gjøre at barnet i realiteten ikke har et fast ansikt å forholde seg til, og dermed får en vanskeligere tilvenningsfase enn optimalt.

Informant C uttaler følgende om dette:

Vi er veldig opptatt av det at vi på min avdeling har vi prøvd å presse gjennom at de skal ha en fast voksen som skal være med de hele tiden. For å på en måte, ideen da er at det skal være en trygg base, sånn at først skal de bli kjent med den voksne, og at den voksne viser at den er trygg på andre og så blir barnet trygg på andre. Det er liksom teorien vi støtter det på. Ja, så at man da tilpasser vaktene sine også da, til når barnet kommer om morgenen og sånn, og tar pause når det sover. Praktiske ting som kan være lett å glemme.

Hun mente at mange ikke tok hensyn til disse praktiske tingene, og at det med å ha kontaktperson var noe som ble litt ”på utsiden”. Kontaktpersonen var ikke en barnet i realiteten kunne forholde seg til hele tiden, bare når det ikke var andre ting på programmet, som for eksempel spisepause, møter og andre ting som ”stjeler” tid, og som i følge informant C ofte ble prioritert på bekostning av barnet.

4.2 Barnets første tid i barnehagen

I den delen av intervjuene som handler om barnets første tid i barnehagen, ble det stilt spørsmål ved hva informantene synes er det mest sentrale i forhold til å få de nye barna til å kjenne seg trygge i barnehagen. Det ble her snakket mye om hva som kjennetegner den første tiden i barnehagen, og i det følgende vil denne delen av datamaterialet bli presentert og drøftet med fokus på dagsrytmen på avdelingene og samspillet både barna i mellom og mellom de voksne og barna, som var de framtrede punktene i forhold til den første tiden.

4.2.1 Dagsrytmen på avdelingen

Flere av informantene fortalte at det å ha mindre planlagte aktiviteter enn ellers, var noe de var opptatt av når det begynte nye barn i barnehagen. Dette gjaldt ikke bare de tre såkalte tilvenningsdagene, men hele den første perioden fram til de opplevde at de nye barna var såpass trygge at det igjen var tid for å ha mer på programmet. Dette ble begrunnet med en forståelse om at barna lettere finner seg til rette når omgivelsene er rolige og det ikke er så mye som skjer. Informant G uttalte følgende:

Så da ja, da er det viktig at barnet er sammen med den personen han først er trygg på, og at den personen er fleksibel på, på å følge barnas behov der og da. At ting, selv om det kanskje ikke passer helt inn i vår rutine, så går det an å bytte litt på å gjøre ting litt annerledes hvis vi ser at barnet trenger det.

I dette sitatet pekes det på at rutinene de vanligvis har på avdelingen, kan endres på for å komme barnet i møte den første tiden. I tillegg presiseres det at det er viktig at barnet er sammen med den personen han/hun først har blitt trygg på, dette er gjerne kontaktpersonen. Informant G, som arbeider på utvidet småbarnsavdeling, begrunnet dette synspunktet med at de var mange på avdelingen, både barn og voksne, og at det nok ofte kunne oppleves som overveldende med alle de nye ansiktene. Dermed mente hun at et kjent ansikt var viktig for barnet. Informant G kom med et eksempel på hvordan de løste opp en rutine, eller regel, de i utgangspunktet hadde på avdelingen i forbindelse med tilvenningen. Dette handlet om at de egentlig ikke tillot at barna hadde med seg bamser, leker eller lignende hjemmefra. Under tilvenningen var de ikke så nøye på denne regelen, da de så hvor viktig det kunne være for et nytt barn å ha noe trygt og kjent å forholde seg til. Dette er det som Winnicott (ref. i von Tetzchner, 2005) betegner som et overgangsobjekt som kan beskrives som ting små barn knytter seg til, og som i en overgangsperiode vil fungere som et konkret symbol for foreldrenes trygghet og varme inntil barnet har mental kapasitet til å vite at foreldrene fortsatt eksisterer selv om de er ute av syne. Det at de på avdelingen til informant G/H valgte å tillate dette i en oppstartsperiode, kan tyde på at de hadde kunnskap om hvor viktig det er for barn med et slikt objekt i en overgangsperiode. Dette er et fint eksempel på hvordan en rutine kan løses opp for å komme barnet i møte den første tiden. De pedagogiske lederne har her kommet fram til at ikke rutiner og regler må opprettholdes for enhver pris, men at man bør være fleksibel å la hensynet til barnet komme i første rekke.

Informant D uttalte følgende:

Vi har også sånn at når det begynner nye barn så går ting litt stillere i barnehagen. Og det er ikke sånn - som ofte er mye av roten til den stressfølelsen som kan være i barnehagen da – nå skal vi på tur, nå skal vi kle på. Vi liksom kutter mesteparten av sånne ting, vanlige dager.

Samtidig som det var en utbredt oppfattelse av at det burde være mindre på programmet, og at dagene skulle være roligere enn ellers, var informantene også opptatt av å ha gode, faste rutiner. På denne måten mente de at det ble lagt et grunnlag for stabilitet og forutsigbarhet som er viktig for at de nye barna skal kjenne seg trygge. Dette kom til uttrykk ved at de ikke gjorde noen store endringer i forhold til de faste rutinene de hadde på avdelingen i forhold til samlingsstund, spising, soving, utetid og lignende. Informantene hadde gjennomgående en oppfattelse av at det var positivt å opprettholde disse rutinene slik at de nye barna kunne

være trygge på hva de hadde å forhold seg til, og at barnehagedagen dermed opplevdes som forutsigbar.

Informant C hadde følgende beskrivelse av betydningen av faste rutiner i forbindelse med et barn som syntes det var vanskelig at moren skulle gå fra barnehagen:

Vi må bare forberede gjennom å forklare helt tydelig hva som skal skje: Først skal vi gå til garderoben, dette her var på sommeren da, så skal vi ta på oss croxene, så skal vi gå til porten, ved porten skal du først gi en kos til mamma og så til lillesøster, så skal vi vinke. Så ble det til og med en greie med hvilken hånd man skulle vinke med, skulle vinke med venstre hånda ville han. Så det ble veldig sånn tydelig da, og det fungerte kjempebra. Mammaen synes også det var veldig ok.

I dette eksemplet ser vi hvordan faste rutiner er med på å gjøre en i utgangspunktet utrygg situasjon, avskjeden med moren, trygg for barnet. Som vi ser i kapittel 2.5.2 møter små barn verden på ulike måter. Det er store forskjeller med hensyn til hvordan de reagerer på forandringer og nye ting i omgivelsene. I eksemplet over ser vi at den pedagogiske lederen vet dette, og dermed legger til rette for atskillelsen på en måte som gjør denne situasjonen forutsigbar for barnet. Barnet opplever å være deltakende i avskjeden, han blir ikke bare forlatt av moren, han får ta farvel på en måte som gjør ham til en handlende part, og som står i forhold til hans alder og modningsnivå. Gutten i eksemplet opplever å få innflytelse på hvordan avskjeden foregår. Man kan si at han får medvirke i situasjonen. Medvirkning er ikke det samme som ”rett til å bestemme” (Johannesen og Sandvik, 2008). Det handler mer om at de som jobber med barn må være lydhøre og sensitive i forhold til barnas behov og ønsker. For å få en god opplevelse av å begynne i barnehagen, vil det også for ettåringer være viktig å kjenne seg sett og lyttet til. I det nevnte eksemplet blir gutten sett som et helt og fullstendig kroppssubjekt (Merleau-Ponty, 2004). Den pedagogiske lederens forståelse for gutten er ikke redusert til bare å se *hvordan* han handler når han er lei seg, men *hvorfor* han handler på denne måten. Man kan tenke seg at man kunne fått et annet utfall av situasjonen dersom personen som fungerte som kontaktperson for barnet, i større grad fokuserte på hvordan gutten handlet enn hvorfor. Fokuset ville da i større grad kunne ha ligget på å roe ned gutten, framfor å la han ta aktivt del i situasjonen. En person med mindre kunnskap om små barn, ville kunne tenkt at ”dette må han bare vende seg til”, og på den måten lagt mesteparten av ansvaret på gutten framfor å hjelpe ham med å takle situasjonen. Eksemplet viser også at rutiner ikke er noe absolutt, men at nye rutiner kan oppstå i møte med nye barn.

Denne rutinen ville ikke nødvendigvis fungert for alle, men for denne gutten i denne situasjonen var det akkurat det som skulle til.

4.2.2 Samspillet på avdelingen

Informantene ga uttrykk for at det som var viktig den første tiden, i tillegg til å innarbeide gode rutiner, var at barna skulle bli kjent med hverandre og med de voksne. Som vi ser i det foregående kapitlet om dagsrytmen på avdelingen, var det stor enighet om at det er viktig å ha rolige dager på avdelingen den første tiden. Dette var i følge informantene med på å legge grunnlaget for at barnet skulle bli trygt i barnehagen, og videre kunne danne relasjoner til andre, både barn og voksne. Det å innarbeide en god kultur på avdelingen ble ansett som viktig den første tiden. Informant A uttalte:

Ja, det er vel det, det med å knytte de nye barna litt med andre barn, og liksom snakke litt om det, hvem vi tror de sånn aldersmessig kan kobles med. For eksempel et barn som begynte som vi prøvde veldig bevisst å koble med et annet barn som var nesten like gammel, det ser vi frukten av nå da. De er liksom kjempe... jeg har aldri sett noen så små barn som er så gode venner! Går sammen overalt, prater med hverandre og skjønner hverandre så godt da. Det vil jeg tro er fordi vi hadde en bevisst holdning om at vi ville koble de, og gjorde mye sammen med de i starten. Jeg tror det viktigste barnehagen kan gjøre er å skape vennskap.

Ved å ha rammer på avdelingen som legger til rette for at vennskap kan utvikle seg, legger man grunnlaget for at barna kan danne vennsapsrelasjoner seg i mellom. Som beskrevet i kapittel 2.4.1 er det som kjennetegner det ett år gamle barnet at det er til stede i verden med kroppen. Mye av det ettåringer gjør med kroppen, er det bare andre ettåringer som kan gjøre på tilsvarende måte. Med kroppen som utgangspunkt har ettåringer felles interesser som viser seg i form av utholdenhet i lek og følelsesmessig involvering. Det informant A her uttaler om at ”jeg tror det viktigste barnehagen kan gjøre er å skape vennskap”, går rett inn i Løkkens (2004) forståelse om verdien av at også små barn går i barnehagen. De får her mulighet til å inngå i et fellesskap der de kan oppleve å være likeverdige. Som vist i Løkkens eksempel (kap. 2.4.1, s. 28) ser vi hvordan barn kan begeistres over å inngå i et fellesskap med andre barn på samme alder. Det at de ansatte i barnehagen er bevisst på sin rolle som relasjonsbygger mellom barna, legger grunnlaget for at barn kan bli en del av et slikt fellesskap. Jeg vil hevde at det å legge til rette for at et slikt fellesskap kan utvikle seg, er en svært viktig del av det å tilrettelegge for en trygg og god tilvenning til barnehagen. Å oppleve

å inngå i et fellesskap med andre likeverdige individer, vil kunne være med på å gi barna en opplevelse av tilhørighet, noe som er viktig for å kjenne seg trygg.

For å bli kjent med hverandre den første tiden, trekker flere av informantene fram verdien av å dele opp barnegruppa i mindre grupper. Det å gjøre omgivelsene litt roligere slik som det blir når man er færre til stede, opplever de som positivt for å danne relasjoner både mellom barna og mellom barna og de voksne. Som beskrevet i kapittel 2.5.2 møter små barn verden på ulike måter, dette har blant annet sammenheng med hva slags temperament barnet er utstyrt med. Barn er forskjellige med hensyn til aktivitetsnivå, irritabilitet og hvordan de reagerer på forandringer og nye ting i omgivelsene. Et barns temperament kan ses som en viktig del av dets individualitet og framstår som noe særegent ved hver enkelt som bidrar til å forme både dem selv og omgivelsenes reaksjoner på dem. I og med at alle barn er ulike, kan man tenke seg at det å se hele barnet, å bli kjent med hverandre den første tiden, lettere kan gjøres i mindre grupper slik informantene opplyste at de forsøkte å gjøre. Flere av informantene opplyste at de ønsket å gjøre dette i enda større grad, men at det ble vanskelig å få til i praksis. Det at de ansatte har kunnskap om temperamentsforskjeller, og ser dette som en medvirkende faktor til hvordan et barn framstår, er viktig for at barnet skal bli forstått ut i fra sine egne forutsetninger. I motsatt fall vil et barn med et såkalt vanskelig temperament (Thomas og Chess, 1977, ref. i von Tetzchner, 2005) stå i fare for å bli definert som ”håpløs” eller lignende, noe som er en svært lite konstruktiv tilnærming til barnet, og som vil bidra til å skape en dårlig relasjon mellom barnet og den voksne. Dette vil videre kunne prege hvordan barnet ser på seg selv.

4.3 Kommunikasjonen med foreldrene

Det vil i det følgende bli redegjort for den delen av datamaterialet som handler om kommunikasjonen og samarbeidet med foreldrene til de minste barna. På hvilken måte velger de pedagogiske lederne å gå inn i et slikt samarbeid, og hva er bakgrunnen for at de velger å gjøre det på en slik måte?

4.3.1 Et godt foreldresamarbeid

I intervjuene kom det fram at samtlige av informantene var svært opptatt av å skape et godt forhold til barnas foreldre. For at barna skal bli trygge på å være i barnehagen, må også

foreldrene gi uttrykk for at dette er et godt og trygt sted å oppholde seg. Som beskrevet i tilknytningskapitlet (2.5.1) handler tilknytning om å knytte nære, følelsesmessige bånd til noen bestemte individer som er i stand til å dekke våre behov for beskyttelse, trøst og ro. Barn som begynner i barnehagen er gjerne nært knyttet til sine foreldre. I møte med barnehagen vil de derfor være sensitive på hvordan foreldrene forholder seg til barnehagen.

Informant E uttalte:

Og de leser jo også foreldrene sine veldig godt. Så det vi prøver å si er at det er viktig at foreldrene selv kommuniserer til barnet at dette er et trygt sted å være, jeg føler meg trygg her... og når foreldrene slapper av så merker jo vi også at barna trives jo mye bedre og kommer forttere inn i gruppa vår og sånn. Så vi har en veldig sånn åpen kommunikasjon med foreldrene fra starten av.

Det informant E her uttaler om at det handler om å få foreldrene til å slappe av for at barnet skal bli trygt, var noe samtlige av informantene uttrykte på forskjellige måter.

Kommunikasjonen med foreldrene foregikk både i formelle og uformelle samtaler. I forbindelse med tilvenningen fant den formelle kommunikasjonen sted i en såkalt oppstartssamtale med foreldrene. En slik samtale opplyste samtlige av informantene at de hadde rutine på å gjennomføre. Hva slags fokus denne samtalen hadde, var litt ulikt på de forskjellige avdelingene, likevel var det enkelte elementer som gikk igjen hos alle. Det som gikk igjen var det som handlet om å innhente nødvendig informasjon om barnet i forhold til allergier og lignende, samt å gi praktisk informasjon om avdelingen. I tillegg var alle opptatt av å få formidlet dette med at foreldrene måtte forsøke å framstå som trygge, selv om de kanskje ikke kjente seg helt trygge på barnehagesituasjonen enda. Informantene oppfordret også foreldrene til å stille spørsmål i forhold til ting de lurte på, og ønsket i den grad det lot seg gjøre å komme foreldrene i møte i forhold til ønsker de måtte ha for barnet sitt.

Informant B uttalte følgende:

Selv om du ikke er helt trygg, lat som du er trygg! Det er jo en litt sånn dum ting kanskje, men de er jo sannsynligvis trygge på avgjørelsen om at barnet skal gå i barnehagen. De har antagelig hatt mange diskusjoner, skal det gå i barnehagen, skal det ikke, og er sannsynligvis klare på at det skal gå i barnehagen, det er ikke aktuelt at det ikke skal i barnehagen på en måte. Så da må de på en måte bare ikke vise noe utrygghet da. Og det er nok lurt at man prøver å komme i forkant, før de (foreldrene) starter med sånne ting som å gråte i porten for eksempel.

De pedagogiske lederne anser det som helt nødvendig at foreldrene framstår som trygge i møte med barnehagen. Som informant B her uttalte, ser vi at foreldrene oppfordres til å late

som de er trygge, selv om de kanskje ikke kjenner seg helt trygge. Men så snart barnet har begynt i barnehagen var informantene opptatt av sitt ansvar for å hjelpe foreldrene med å bli trygge på at barnet hadde det godt i barnehagen. Dokumentasjon var et viktig stikkord i forhold til dette: De pedagogiske lederne ønsket ved hjelp av dokumentasjon å vise foreldrene hvordan barnet hadde hatt det i barnehagen. Ulike metoder ble benyttet i forhold til dette, det var stillbilder, video og praksisfortellinger. Ved å benytte disse formene for dokumentasjon, ble det lettere for foreldrene å bli trygge på at barnet hadde det godt i barnehagen. I følge informantene var dette også en svært enkel måte å gjøre det på, det krevde ikke mye tid eller ressurser. Man lot et kamera være tilgjengelig på avdelingen, og var bevisst på å bruke det. I forhold til å kunne gi gode muntlige praksisfortellinger når foreldrene kom for å hente barnet i barnehagen, handlet det om å være tilstede i øyeblikket sammen med barna, og på den måten få med seg gode sekvenser fra barnehagehverdagen. Informantene var også opptatt av å gi et ærlig bilde av hvordan barna hadde det i barnehagen. Dersom barnet hadde vanskelig for å finne seg til rette og var mye lei seg den første tiden, ble dette formidlet til foreldrene. Gjennom å samtale med foreldrene søkte de å komme fram til mulig veier å gå for å hjelpe barnet med og trives i barnehagen.

I tillegg var *tid* et viktig element, det å ta seg tid til foreldrene. Informant C uttalte følgende:

Og jeg synes også det er veldig viktig det å bruke masse tid på foreldrene. Særlig de som har barn som er veldig små når de begynner. Da er det nesten viktigere, eller ja, nesten viktigere å prate med foreldrene å få de trygge da, enn barnet i første omgang på en måte. Fordi at om man får barnet trygt, men ikke foreldrene, så blir barnet utrygt også. Så vi snakker masse med dem da, tror det er veldig viktig å få dem til å skjønne at barnehagen er et godt sted å være.

Det er tydelig at det i forbindelse med tilvenningen ses som minst like viktig å få foreldrene trygge, som barna. Ved å ta seg tid til å snakke med foreldrene, samt å benytte ulike former for dokumentasjon, forsøker informantene å få foreldrene trygge på at barna deres har det godt i barnehagen.

4.4 Muligheter og begrensninger på de ulike avdelingene

I dette kapitlet vil det bli sett på den delen av materialet som omhandler hva som er særegent for de ulike avdelingene i forhold til tilvenningen til de minste barna. Her står

problemstillingens underspørsmål i fokus: Hvilke begrensninger og muligheter gir de ulike rammene på avdelingstypene aldersblandet, utvidet og tradisjonell barnegruppe?

Størsteparten av de ulike aspektene som her kommer fram rundt tilvenning, er allerede trukket fram og sett på i den foregående drøftningen, samt i teorikapitlet. Hensikten med denne delen er snarere å vise hva som kjennetegner de ulike avdelingene. Kan man se noen forskjell i holdninger hos førskolelærerne, eller hva de opplever at det er mulig å gjøre? Kan man si at én type barnegruppe gir bedre rammer for de minste enn en annen, ut ifra størrelse, alderssammensetning og pedagogdekning/bemannings? Foregår tilvenningen på samme måte i de tre ulike gruppene, eller er det noe som er forskjellig? De ulike avdelingstypene blir presentert for seg. Til slutt i dette kapitlet blir det presentert en kort samlet oppsummerende drøfting av kapitlet.

4.4.1 Aldersblandet avdeling

De pedagogiske lederne som ble intervjuet fra aldersblandet avdeling (informant C og D) ga uttrykk for at denne typen avdeling jevnt over gir et godt tilbud til de minste barna. Det som ble trukket fram som spesielt positivt og særegent for aldersblandet avdeling, var blant annet at det ikke kommer store innrykk med små barn som skal begynne samtidig, og at det dermed blir en mer etablert kultur på avdelingen. Informant C uttalte følgende:

Det som er bra med aldersblandete grupper er at det ikke er så mye turn-over. Nå for eksempel er det to barn da som er de største, også fikk vi inn ett barn nå i januar også kommer det ett i mai, så de kommer bare sånn helt gradvis da. Det er ikke sånn at i august starter det fem nye barn, for eksempel, det er jevnt over hele året. (...) Det blir en mer etablert kultur blant barna. Isteden for at halve gruppa skiftes ut og at det blir en helt ny kultur, så blir det isteden en egen kultur som bare endres littegrann av gangen.

At det var få barn som begynte samtidig, stort sett bare ett, kan ses som en fordel med aldersblandet avdeling. Man kan tenke seg at dette fører til at det å opprettholde gode rutiner går enklere enn på avdelinger der halve gruppa skiftes ut på høsten, som ofte er tilfellet i mer aldershomogene grupper. I tillegg vil det være enklere å ha en praksis med at det alltid er den pedagogiske lederen som tar ansvaret for tilvenningen og fungerer som kontaktperson for det nye barnet. Dette var tilfellet på begge de aldersblandete avdelingene. Når det er mange barn som starter innenfor en kort periode, vil dette kunne bli vanskeligere å få til i praksis. Når et barn begynner i en barnegruppe som allerede er etablert, vil dette kunne være positivt for

barnet ved at det opplever at det blir en del av en stabil gruppe der de andre barna framstår som trygge, og på den måten signaliserer at det er et godt sted å være. Samtidig kan det være at barnegruppa er såpass innarbeidet at det nye barnet står i fare for å falle litt utenfor. Man kan tenke seg at det i en barnegruppe der flere nye barn starter samtidig, kan være større sannsynlighet for at de nye barna finner hverandre, siden ingen av dem kjenner noen fra før.

Informant C var, som vi har sett tidligere (kap. 4.1.2), svært opptatt av at man skulle ta kontaktpersonrollen på alvor, å la dette komme i første rekke i barnets første tid i barnehagen. På hennes avdeling var det tydelig at dette var en prioritering som stod sterkt og som gjennomsyret tilvenningsperiodene: De ansattes vakter på avdelingen ble blant annet lagt opp i forhold til når det nye barnet kom om morgenen. På den måten kunne kontaktpersonen sørge for at hun var tilgjengelig når barnet kom til barnehagen om morgenen. Med tanke på hvor sårbar en avskjedssituasjon kan være for et lite barn, vil det å ha et fast og kjent ansikt å forholde seg til når foreldrene drar, hjelpe til å gjøre situasjonen tryggere for barnet. Å tilrettelegge på denne måten ville blitt vanskeligere å gjennomføre i praksis for de andre avdelingstypene. Der har de flere tilvenninger i løpet av en kort periode, og rent praktisk ville det derfor blitt vanskelig å få denne ordningen like smidig som på aldersblandet avdeling. Man kan dermed si at dette er en fordel med aldersblandet avdeling. Begge informantene fra aldersblandet avdeling var av den oppfatning at kun pedagogiske ledere fungerte som kontaktperson.

Det er det er en mer etablert kultur ble også trukket fram som et pluss av en av de to pedagogiske lederne fra aldersblandet avdeling. Det samme gjorde det at de større barna viste mye omsorg for de mindre, samt at de ofte kjente foreldrene fra før på grunn av eldre søsken. Dermed hadde de også sett barnet flere ganger før det begynte, og barnet opplevde dem derfor ikke som helt fremmede når de skulle begynne.

Faktorer som kan være av en mer negativ karakter på aldersblandet avdeling, handler om at de minste kan stå i fare for å bli litt ”borte i mengden”. Informant D uttalte følgende:

Det er et mye høyere aktivitetsnivå på en 1-6 årsavdeling. Det er mye som skjer rundt, og det er kanskje lettere å bli litt sånn ufokusert og ukonsentrert av det. De kan bli gående mye mer rundt å virre enn på en småbarnsavdeling. Og det vil alltid være en fare for at de små blir litt sånn glemt. Når man tenker på hva man kan gjøre på avdelingen, er det lett at man tenker mest i forhold til de eldste, og samlingsstunder og sånn er ikke nødvendigvis så godt tilpassa for de minste.

Det kan se ut til at de største barna krever plass og oppmerksomhet som kan gå på bekostning av de minste. Informant C og D ga begge uttrykk for at dette var en problematikk de var bevisste på, og dermed prøvde å unngå.

En positiv side ved aldersblanding er at de større barna viser mye omsorg for de små. Dette at det er ulike aldre på avdelingen, kan ha både positive og negative sider. Selv om de større barna viser mye omsorg for de små, kan det også tenkes at enkelte av de mindre, spesielt de som ikke har eldre søsken, kan synes dette virker ekstra skremmende i den første tiden. Også det at aktivitetsnivået gjennomgående er mye høyere på en aldersblandet avdeling enn på en småbarnsavdeling, kan tenkes å ha innflytelse på hvor lang tid det tar før et barn føler seg trygt. Likevel kan det tenkes at dette langt på vei veies opp ved å ha en kontaktperson som er tilgjengelig for barnet. Jeg vil hevde at man her igjen ser hvor viktig det er at kontaktpersonen har utdanning. Barn i denne typen avdeling blir mer sårbare hvis kontaktpersonen er fysisk eller tilknytningsmessig utilgjengelig for dem.

4.4.2 Utvidet småbarnsavdeling

På utvidet småbarnsavdeling snakket jeg med totalt fire informanter, informant E/F og G/H. Det ble trukket fram som spesielt positivt og særegent for utvidet småbarnsavdeling at det var to pedagogiske ledere på avdelingen. Alle var også svært positive til det å jobbe i team. De opplyste om at de dro stor nytte av hverandre rent faglig. Informant H uttalte følgende:

Vi utfyller hverandre veldig... ja, på alle måter egentlig. Vi støtter hverandre og hvis det er noe jeg liker mindre så kanskje hun liker det bedre, vi har noen å spille på hele veien. Og hun er en veldig god støtte da.

Her ser vi at det å være flere med pedagogisk utdanning på avdelingen oppleves som en stor støtte. Også i forhold til tilvenning ga de uttrykk for at det å være to pedagoger var en fordel. På den måten kunne de drøfte ulike utfordringer med en annen fagperson som var like mye til stede som dem selv på avdelingen, og dermed hadde gode forutsetninger for å komme med innspill om situasjonen. De pedagogiske lederne på begge de utvidede småbarnsavdelingene opplyste om at alle de voksne på avdelingen, både pedagoger og assistenter, fylte rollen som kontaktperson. Dette ble begrunnet med at de fikk mange nye barn på en gang, og at det dermed var mest praktisk å gjøre det på den måten. Det kan tenkes at rammevilkårene til en utvidet småbarnsavdeling gjør det vanskeligere å legge til rette for

at de pedagogiske lederne fungerer som kontaktperson for alle de nye barna som begynner i og med at det er flere barn som begynner på samme tid. Med tanke på hvor essensiell den første tiden i barnehagen er for at barn skal trives på sikt, ville det likevel vært naturlig å ha et større fokus på en grundig veiledning av assistentene i forhold til tilvenning (se en grundigere drøfting av dette i kap. 4.1.2).

Det faktum at det er relativt mange barn på en utvidet småbarnsavdeling, ble omtalt som både positivt og negativt av informantene. Det de mente var positivt ved det, var at barna fikk mange andre barn å spille på, at det var såpass mange gjorde det sannsynlig at alle fant noen de passet sammen med. Det de mente kunne være negativt, var at det for noen av de minste barna kunne virke overveldende med såpass mange mennesker på en gang, og at dette kunne gjøre at det tok en god stund før de ble ordentlig trygge. Informant G uttalte følgende:

Også må vi jo huske å ta vare på de som har gått der et år også, i det hele. For det blir jo veldig mange... ja, masse nye mennesker inn og ut, så det. Vi prøver å ta vare på de også. Og noen ganger har vi jo to tilvenninger på en gang. Og da er det nye barn og foreldre, flere nye ansikter på en gang.

I dette sitatet ser vi en beskrivelse av at det er mye som skjer i en tilvenningsperiode på en utvidet småbarnsavdeling. Bowlby (ref. i Hart og Schwartz, 2009) beskriver tilknytning som en tilbøyelighet til å knytte nære følelsesmessige bånd til noen bestemte individer som er i stand til å dekke behovet vårt for beskyttelse, trøst og ro. Når et barn begynner i barnehagen, vil det ideelle være at den personen som fungerer som kontaktperson for barnet, er i stand til å dekke de nevnte behovene. Beskrivelsen som gis i sitatet peker på at det er ”masse nye mennesker inn og ut”. I tillegg er det tilfeldig om rollen som kontaktperson besittes av en av de pedagogiske lederne eller av assistentene. Man kan tenke seg at det i denne settingen kan være vanskelig å finne rom for å gi de nye barna en følelse av beskyttelse, trøst og ro.

4.4.3 Tradisjonell småbarnsavdeling

Informant A og B fra tradisjonell småbarnsavdeling argumenterte for at det å ha ni barn og tre voksne på en småbarnsavdeling, fungerte svært godt. Informant B uttalte følgende:

Det blir oversiktlig for de små. Det er ikke så store forhold. (...) Noen begynner samtidig som dem og noen er litt større og har gått en stund i barnehagen allerede. Og vi tilpasser oss da, legger opp dagene på en måte som er fin for små barn, rolig i starten, og rolig en god stund hvis vi ser at det er det de trenger.

Det at det ikke er så mange på avdelingen blir her trukket fram som positivt på tradisjonell småbarnsavdeling. Selve begrepet ”tradisjonell småbarnsavdeling” viser at dette er en avdelingstype som i sin form ikke utfordrer normen for hvordan en småbarnsavdeling bør være. Den er snarere en slik type småbarnsavdeling som blir sett som den vanligste. Av informantene på tradisjonell småbarnsavdeling opplyste informant A at det kun var hun som fungerte som kontaktperson når nye barn begynte på avdelingen, mens informant B opplyste om at dette var et ansvar hun fordelte på alle. Informant A begrunnet sitt valg ut i fra en forståelse om at teoretisk kunnskap om de minste barna er viktig for å kunne møte dem på en best mulig måte. Hun syntes assistentene var gode støttespillere, men at det overordnede ansvaret for tilvenningen burde ligge på henne, og at det dermed ville blitt feil å overlate kontaktpersonansvaret til dem. Informant B hadde et annet syn på dette. Hun forklarte sitt syn om at dette var et ansvar som ble fordelt på alle med at de var tre likeverdige personer som arbeidet på avdelingen. Hun uttalte følgende:

Nei, det gjør vi alle sammen. Vi er et team og vi jobber jo sammen. Dessuten har assistentene på min avdeling jobbet i mange år, og de har... ja, de har veldig mye erfaring også i forhold til tilvenning. Og vi snakker jo sammen, vi ser barna alle sammen, er tilstede på avdelingen og støtter hverandre.

Ut i fra dette sitatet ser det ut til at informant B har en holdning om at alle som jobber på avdelingen er like kompetente i forhold til å fungere som kontaktperson. Denne holdningen skiller seg vesentlig fra holdningen til informant A som uttaler at teoretisk kunnskap om de minste barna er viktig for å kunne møte dem på en best mulig måte.

Det som ble trukket fram som negativt ved tradisjonell småbarnsavdeling, var antall ansatte på avdelingen. Det at de kun var tre ansatte på avdelingen, og at man jobbet vakter, førte til at det ofte var én som var alene med flere barn både på morgenen og ettermiddagen. Særlig i forbindelse med tilvenning kunne dette oppleves som problematisk. Dersom man var alene på avdelingen med for eksempel tre barn om morgenen, og det så kom et barn som nettopp hadde begynt i barnehagen og enda ikke kjente seg helt trygg, kunne det være vanskelig å gi dette barnet den omsorgen det trengte, samtidig som man tok vare på de andre barna.

4.4.4 Samlet oppsummerende drøfting av underspørsmål

I dette kapitlet har vi sett på hva som kjennetegner de ulike avdelingstypene. Vi har sett at avdelingsstrukturen er med på å sette noen rammer for tilvenningen til de minste barna. I hovedsak handler dette om 1) *Kontaktperson* - hvordan avdelingene gjør det i forhold til hvem som er kontaktperson for barnet, 2) *Barna på avdelingen – antall og alder*, og 3) *Antall pedagoger på avdelingen*.

1) Kontaktperson

De avdelingene som gjorde det slik at alle, både pedagoger og assistenter, tok ansvar for tilvenning, begrunnet dette med at de fikk mange nye barn på en gang, og at det dermed var mest lettvis å gjøre det på den måten. Dette gjaldt begge de utvidede avdelingene. Man kan hevde at dette kan være et uttrykk for at de utvidete barneavdelingene står under et sterkere press enn de andre når det gjelder antall barn som skal tilvennes og dermed blir nødt til å ty til denne løsningen. På de aldersblandete avdelingene var det bare de pedagogiske lederne som hadde denne funksjonen. Dette er lettere å gjennomføre der, siden det ikke kommer så mange barn av gangen. Dette kan ha sammenheng med at de ikke får mange nye barn på en gang og kan ses som en sterk fordel med denne type avdeling. I de tradisjonelle barnegruppene, var det en avdeling der det var bare pedagogisk leder som var kontaktperson, og en der assistentene også fylte denne rollen. Samtidig kan en si at det er negativt med den tradisjonelle barneavdelingen at man kun er tre på avdelingen og jobber i turnus, med kun én person til stede på morgenen og ettermiddagen, blir det umulig å gjennomføre at kontaktpersonen til det enkelte barnet i den første tiden alltid er til stede på avdelingen samtidig med barnet. Det er viktig at barnet får et trygt forhold til kontaktpersonen sin på avdelingen. For et lite barn er det essensielt at man har en sikker base, å vite at man har noen som man kan regne med, slik Bowlby beskriver dette (ref. i Hart og Schwartz, 2009). Dette kan være en sentral faktor for at barnet ikke skal bli for stresset i den første tiden i barnehagen, og bruker kortere tid på å bli trygt. En kan på bakgrunn av de ulike rammene de tre forskjellige typene småbarnsavdeling gir for å knytte bånd mellom barnet og kontaktpersonen for det første hevde at dette er nettopp er ulikt, og for det andre at enkelte av rammene er mer heldige enn andre.

2) Barna på avdelingen – antall og alder

Både på aldersblandet avdeling og utvidet småbarnsavdeling er det relativt mange barn på avdelingen, sammenlignet med tradisjonell småbarnsavdeling. I forbindelse med tilvenning kom det fram at dette kan oppleves som overveldende for noen. Samtidig trekkes det fram at dette også kan ha en positiv side: Det blir flere barn å spille på, og det kan dermed være lettere for det nye barnet å finne en lekekamerat som han eller hun liker. På aldersblandet avdeling ble det også trukket fram at det var et høyere aktivitetsnivå der enn på småbarnsavdelinger, og at dette til tider kunne bli litt voldsomt for de minste. Samtidig blir det sagt at det er positivt at de eldre barna viser mye omsorg for de yngre på aldersblandet avdeling. En kan likevel hevde at dette også kan gjøre de yngre barna mer utrygge, da spesielt de som ikke har søsken ofte ikke er vant til eldre barn.

En kan hevde at det er et positivt trekk ved de tradisjonelle småbarnsavdelingene at de har få barn i henhold til at tilvenningsperioden blir mest mulig rolig. Det er færre å forholde seg til, samtidig som det er lett å tilpasse innholdet av dagen ut i fra hva gruppa som helhet trenger.

På den aldersblandete avdelingen er det mindre utskiftning av barna, dermed er det lettere å beholde en etablert kultur. Dette kan være med på å gjøre hverdagen på avdelingen mer stabil og dermed trygg under tilvenningen. Samtidig kan en hevde at dette også kan ha en negativ effekt, da en kan tenke seg at det muligens kan være vanskelig for nye å komme inn i denne kulturen. Siden denne kulturen er noe som er etablert på forhånd, har ikke det nye barnet vært med på utformingen av denne, og det er ikke sikkert at det nye barnets atferdsmønster umiddelbart matcher den etablerte kulturen. Dermed kan tilvenningen ta lengre tid og føles mer utrygg.

3) Antall pedagoger på avdelingen

På den utvidede småbarnsavdelingen sa samtlige informanter at de opplevde det som svært positivt å ha to pedagogiske ledere på avdelingen. På den måten hadde de en å drøfte faglige problemstillinger med, som kjente barna godt. Dette er også positivt i forhold til tilvenning, en har mer fagkunnskap å basere seg på.

På den tradisjonelle småbarnsavdelingen kan det ses på som negativt at det bare er en pedagogisk leder. Det at man jobber vakter og at det dermed bare er én der morgen og ettermiddag, kan også være med å vanskeliggjøre tilvenningen.

I den aldersblandete og utvidete barnegruppa har man likevel flere voksenpersoner å spille på, og det kan være lettere å dele inn i mindre grupper etter behov. Samtidig kan en hevde at de minste barna i en aldersblandet avdeling i utgangspunktet er mer sårbare enn de vil være i en tradisjonell, og at det dermed er essensielt at de voksne ser de yngstes behov. Her vil jeg hevde at det dermed blir enda viktigere at personellet har formell utdanning.

En faktor som ikke kommer fram under inndelingen av dette kapitlet, er at man ved de aldersblandete avdelingene trakk det fram som positivt at man ofte kjenner søsknene og dermed foreldre til de yngre barna som begynner, og at dette kan gjøre kommunikasjon og tilvenning lettere. Informantene ved aldersblandet avdeling uttalte at de yngre barna som skulle begynne, dermed ofte hadde vært innom barnehagen mange ganger tidligere. Alt dette er med på å trygge overgangen for barnet.

5. KONKLUSJONER OG IMPLIKASJONER

Det vil i det følgende bli redegjort for hva som har kommet fram under presentasjonen og drøftningen av datamaterialet. Imidlertid er ikke dette noen kvantitativ studie, konklusjonene kan dermed ikke sies å gjelde for *alle* barnehager med de ulike avdelingstypene, men spesifikt for de konkrete avdelingene som er blitt undersøkt i denne oppgaven. For å kunne si noe allmenngyldig om de ulike aspektene ved tilvenning som kommer fram i dette materialet, måtte man utført en studie hvor man fikk statistisk signifikante tall i forhold til dette. Konklusjonene i foreliggende oppgave kan likevel være med på å hentyde hvordan tilvenning kan forholde seg ved de tre ulike avdelingene som er undersøkt her. I dette kapitlet vil det også bli framstilt hvilke implikasjoner konklusjonene kan ha for arbeidet i barnehagen, samt for videre forskning.

5.1 Konklusjoner

Gjennom hele presentasjons- og drøftningsdelen av denne oppgaven har problemstillingen angående hva som i følge førskolelærerne blir gjort for å legge til rette for en god tilvenning til barnehagen, og hvilke tanker og intensjoner som ligger bak disse handlingene, vært i fokus. Svært mange tanker og begrunnelser for handlinger har kommet fram i materialet. I det følgende vil jeg oppsummere studiens sentrale resultater i lys av hovedproblemstilling i denne oppgaven:

”På hvilken måte legger pedagogiske ledere i tre ulike gruppesammensetninger i barnehagen til rette for å gi de minste barna en trygg og god tilvenning?”

Deretter vil det bli gjort det samme i forhold til underspørsmålet:

- Hvilke begrensninger og muligheter gir de ulike rammene på avdelingstypene aldersblandet avdeling, utvidet småbarnsavdeling og tradisjonell småbarnsavdeling?

5.1.1 Oppsummering av hovedproblemstilling

Hovedproblemstillingen omhandler hvordan de pedagogiske lederne i tre ulike gruppesammensetninger i barnehagen legger til rette for å gi de minste barna en trygg og god tilvenning. Etter å ha snakket med de åtte førskolelærerne som har vært med i denne studien virker ord som "effektiviseringstiltak" og "rasjonell løsning" fjerne (jfr. Tveitereid, 2008). Disse førskolelærerne framstår gjennomgående som personer med varme og omtanke for barna de jobber med. De er opptatt av enkeltbarnet og å skape trygge rammer for en god tilvenning. Samtidig er det et faktum at jeg har intervjuet førskolelærere, hvilket betyr at jeg ikke har kommet i kontakt med avdelinger uten pedagogiske ledere med utdanning. I løpet av intervjuene har denne problemstillingen blitt utdypet, og det har utmerket seg ulike områder som de pedagogiske lederne ser på som viktig i arbeidet med denne prosessen.

God kommunikasjon med foreldrene

At barnehagen prioriterer *god kommunikasjon med foreldrene* er et sentralt funn i denne oppgaven. Alle avdelingene sender ut et praktisk informasjonsskriv til foreldrene i forkant av oppstart, hvor enkelte informerer om at det er lurt at foreldrene framstår som trygge på barnehagen overfor barna. En avdeling oppfordret også foreldrene til å komme på et besøk i forkant. Dette er med på å trygge overgangen til barnehagen for foreldrene og barnet.

Det var spesielt tre aspekter som ble trukket fram i forbindelse med hva som var viktig for å ha en god kommunikasjon med foreldrene den første tiden: oppstartssamtale, tid og dokumentasjon. Hensikten med dokumentasjon, var å komme med konkrete eksempler på hvordan barnet hadde det i barnehagen. Metodene som ble benyttet i forbindelse med dokumentasjon, var stillbilder, video og praksisfortellinger.

Omsorg, tilknytning, trygghet

Et sentralt funn i denne studien er at de pedagogiske lederne alle bruker begrepet "*omsorg*" i sin omgang med de minste barna i den første tiden. Omsorg er noe som er med på å skape en forutsetning for barns læring og utvikling. Omsorg har en høy egenverdi knyttet opp mot helse, oppdragelse og trygghet.

”Tilknytning” var derimot et begrep som ikke ble nevnt i særlig stor grad under intervjuene. Tilknytningsteori kan sies å være sentralt i arbeidet med barn under tilvenning. Det kan se ut som om barnehagene brukte begrepet ”trygghet” når de snakket i forhold til ”tilknytning”. Man kan muligens si at barnehagepersonalet til en viss grad mangler en eksplisitt kunnskap rundt tilknytningsteori og at det hadde vært ønskelig med et større fokus på slik kunnskap i førskolelærerutdanningen.

Kontaktperson

Et sentralt funn i denne studien er at *kontaktperson* var noe alle avdelingene så på som viktig, men at det samtidig varierte hvor godt denne funksjonen ble prioritert. Samtlige avdelinger har en ordning med dette. En kan hevde at kontaktpersonen kan ses som en slags erstatter av den/de primære tilknytningspersonen(e) for barnet. Bowlby (ref. i Hart og Schwartz, 2009) hevder at tilknytning er en nødvendighet gjennom hele livet, for at barnet skal være mest mulig veltilpasset og best i stand til å utnytte sine evner, trenger det en sikker base, noen en kan regne med. Hvorvidt det bare var førskolelæreren/-lærerne på avdelingen som tok dette avsvaret, eller også assistentene, varierte.

Barn er utstyrt med ulikt temperament og sensitivitet. Dette ser vi i teori om tilknytning og temperament (von Tetzchner, 2005, Smith og Ulvund, 1999, Hart og Schwartz, 2009). Teori og forskning viser også at et barn i en tilvenningsfase i barnehagen vil være mer sårbart enn ellers, siden dette representerer en atskillelse fra de primære tilknytningspersonene (ibid). Flere av de pedagogiske lederne i denne studien framholdt alle at arbeidet med disse barna kan være komplisert, det er ikke noe man skal ”ta lett på”. Samtidig varierte det hvor gode rutiner barnehagene hadde for å legge til rette for arbeidet med kontaktpersonrollen. Hvor viktig rollen som kontaktpersonen er, ble sett på i forhold til teori om barns utvikling og toddlerkultur. Det ble sett på at man i møte med barn ikke bare skal se på handlingene som utføres, men også reflektere over hvilke tema som er innebygd i disse handlingene, og å anerkjenne at barn med ulike typer temperament har lik rett til medvirkning, til å bli sett og respektert i sitt uttrykk. En kan også tenke seg at *kvaliteten på relasjonen*, slik dette er beskrevet hos Ainsworth (ref. i Smith og Ulvund, 1999), har bedre forutsetninger for å være høyere når kontaktpersonen har utdanning. Hvis kontaktpersonen ikke har utdanning, kan det være lettere for at denne tolker barnet som en ”erketype” (Johannesen og Sandvik, 2008). En

informant stilte seg kritisk i forhold til hvor seriøst kontaktpersonsfunksjonen ble tatt rundt i ulike barnehager. Hun mente mange kan bli flinkere til å la denne bli mer prioritert.

Tid, rutiner og rammer

I forhold til den første tiden var *tid* og *rutiner* to elementer som framstår som viktig i denne studien. Informantene mener at det var viktig å ha mindre planlagte aktiviteter enn ellers. Rutinene de vanligvis har på avdelingen, kan endres på for å komme barnet i møte den første tiden. Hvor langt denne perioden strekker seg, vurderer de ut i fra barna.

Avdelingene prøver å ha mindre program enn ellers, for at de nye barna ikke skal bli stresset. Samtidig ble det vektlagt at man opprettholder faste rutiner, noe som er ment som et grunnlag for stabilitet og forutsigbarhet.

Personalet på avdelingen forsøker å legge rammene til rette for at barnet skal bli trygt, og dermed legge grunnlaget for at barna kan danne vennsksrelasjoner seg i mellom. Vennsksrelasjoner mellom barna blir sett på som viktig. For å bli kjent med hverandre den første tiden, trekker flere av informantene fram verdien av å dele opp barnegruppa i mindre grupper. Det å gjøre omgivelsene litt roligere slik som det blir når man er færre til stede, opplever de som positivt for å danne relasjoner både mellom barna og mellom barna og de voksne.

Det å innarbeide en god kultur på avdelingen ble ansett som viktig den første tiden. Faste rammer er også med på å gjøre barnehagehverdagen oversiktlig for de minste, som er en forutsetning for at de skal bli trygge.

Forståelse for at hvert barn er individuelt

Et sentralt funn i denne studien er at barnehagepersonalet forsøker å gjøre et barn trygt ved å se hva akkurat dette barnet trenger. Dette kan sies å være et uttrykk for barns rett til medvirkning (Johannesen og Sandvik, 2008). Forståelsen for barnet som et helt og fullstendig kroppssubjekt (Merleau-Ponty, 2004) kommer også til uttrykk her. Man må ikke bare se *hvordan* barnet handler i tilvennings-situasjonen, men også prøve å forstå *hvorfor* det handler på denne måten.

Små barn møter verden på ulike måter, dette har blant annet sammenheng med hva slags temperament barnet er utstyrt med (von Tetzchner, 2005). Barn er forskjellige med hensyn til aktivitetsnivå, irritabilitet og hvordan de reagerer på forandringer og nye ting i omgivelsene.

Oppsummeringsvis er studiens fem sentrale funn i forhold til hovedproblemstillingen som følger:

1. God kommunikasjon med foreldrene er viktig
2. Omsorg for barnet er sentralt. Å jobbe med trygghet og begreper knyttet til tilknytningsteori er viktig.
3. Kontaktpersonen spiller en sentral rolle i tilvenningen.
4. Faktorene tid, rutiner og rammer er hovedmomenter i tilretteleggingen i tilvenningen. Å bruke tid på den, å være fleksibel i forhold til rutiner, å legge rammene til rette for vennskap og relasjoner.
5. Forståelse for at hvert barn er individuelt, med individuelle uttrykk og forutsetninger. Hvert barn må bli sett i tilvenningen og man må forsøke å tilrettelegge ut i fra denne forståelsen.

5.1.2 Oppsummering av underspørsmål

I forhold til hvordan rammene på de tre forskjellige avdelingstypene legger begrensninger og gir muligheter med tilvenningsarbeidet i henhold til underspørsmålet, har det kommet fram ulike faktorer. De tre avdelingstypene skiller seg fra hverandre i forhold til antall barn og alderssammensetning, samt antall pedagoger på avdelingen. En konklusjon i forhold til dette er at rammene både legger enkelte begrensninger og gir enkelte muligheter i forhold til arbeidet med tilvenningen.

Kontaktperson

Ved den aldersblandete avdelingen har de større muligheter til å legge til rette for at kontaktpersonen følger barnet hele den første tiden, siden det er færre barn som begynner i barnehagen til samme tid.

Ved den utvidete avdelingen har de på den ene siden større mulighet til å la de pedagogiske lederne ha rollen som kontaktperson siden de er to, på den andre siden kommer det mange flere barn samtidig enn på de to andre avdelingstypene, noe som også legger begrensninger for dette.

Ved den tradisjonelle avdelingen har de færre barn som skal tilvennes, men bare én pedagogisk leder. Det at man jobber vakter hvor det bare er én til stede morgen og ettermiddag, legger også sterke begrensninger på kontaktpersonsrollen.

Barn på avdelingen – antall og alder

På den ene siden har både aldersblandet avdeling og utvidet småbarnsavdeling relativt mange barn, sammenlignet med tradisjonell småbarnsavdeling. Dette kan oppleves som overveldende for nye barn. På den andre siden er det positivt at det blir flere barn å spille på, det kan dermed være lettere å finne en lekekamerat. Antall barn på avdelingen og alderen på disse gjør at det er et høyere aktivitetsnivå på aldersblandet avdeling, dette kan til tider bli voldsomt for de minste. Det ble også sagt at det på den ene siden er positivt at de eldre barna viser mye omsorg for de yngre på aldersblandet avdeling, noe som er bra for tilvenningen. På den andre siden kan en hevde at dette også kan gjøre de yngre barna mer utrygge siden aktivitetsnivået blir høyt.

Ved de tradisjonelle småbarnsavdelingene er det få barn i tilvenningsperioden, dette gir muligheter til å gjøre denne rolig og tilpasset.

Antall pedagoger på avdelingen

På den aldersblandete avdelingen er det mindre utskiftning av barna, dermed er det lettere å beholde en etablert kultur. Dette kan være med på å gjøre hverdagen på avdelingen mer stabil og dermed trygg under tilvenningen. Samtidig kan en hevde at dette også kan ha en negativ effekt, da en kan tenke seg at det muligens kan være vanskelig for nye å komme inn i denne kulturen.

Det at det på den utvidede småbarnsavdelingen er to pedagogiske ledere, gir store muligheter. Dette er også positivt i forhold til tilvenning, en har mer fagkunnskap å basere seg på.

På den tradisjonelle småbarnsavdelingen kan det ses på som negativt at det bare er en pedagogisk leder. I den aldersblandete og utvidete barnegruppa har man flere voksenpersoner å spille på, og det kan være lettere å dele inn i mindre grupper etter behov. De minste barna i en aldersblandet avdeling er i utgangspunktet mer sårbare enn de ville vært i en tradisjonell, og det er dermed essensielt at de voksne ser de yngstes behov.

En positiv faktor ved de aldersblandete avdelingene er at man ofte kjenner søsknene og dermed foreldrene til de yngre barna som begynner, og at dette kan gjøre kommunikasjon og tilvenning lettere.

Oppsummeringsvis kan en her si at det finnes både positive og negative trekk ved alle de tre avdelingstypene i forhold til hvilke begrensninger og muligheter de gir for en god og trygg tilvenning:

Positive trekk ved aldersblandet avdeling:

- Mindre utskiftning av barn
- Etablert kultur
- Eldre barn viser omsorg for yngre
- Flere barn å spille på i forhold til vennsrelasjoner
- Flere voksenpersoner

Negative trekk ved aldersblandet avdeling:

- Høyere tempo, eldre barns aktivitetsnivå kan virke overveldende
- Kan være vanskelig å komme inn i den etablerte kulturen på avdelingen hvis denne er svært satt
- Bare én pedagogisk leder

Positive trekk ved utvidet avdeling:

- To pedagogiske ledere

- Flere barn å spille på i forhold til venns­kaps­relas­joner

Negative trekk ved utvidet avdeling:

- Mange barn skal tilvennes på en gang

Positive trekk ved tradisjonell avdeling:

- Mindre forhold

Negative trekk ved tradisjonell avdeling:

- Bare én pedagogisk leder
- Bare én person på avdelingen om morgenen og ettermiddagen

5.2 Implikasjoner

Denne studien har tatt utgangspunkt i hvordan pedagogiske ledere ved tre ulike avdelingstyper legger til rette for tilvenning for de minste i barnehagen. Underveis har det kommet fram ulike punkter som kan være av betydning for arbeidet i barnehagen og forskning på feltet.

5.2.1 Implikasjoner for det praktisk-pedagogiske arbeidet

Gjennom arbeidet med denne studien har det kommet fram ulike elementer som er viktige for tilvenningen til de yngste i barnehagen. Førskolelærerne som er blitt intervjuet hadde alle visse rutiner i forhold til temaet. Likevel kan det sies at disse kunne vært bedre gjennomarbeidet, og arbeidet med de yngste generelt mer bevisstgjort. Studien viser at kunnskap om små barn, om deres ulike temperament, sensitivitet og kultur er viktig i dette arbeidet. Eksplisitt kunnskap om tilknytningsteori er ønskelig for å kunne møte barna på en best mulig måte. Kontaktpersonen innehar en viktig rolle i tilvenningen, og studien viser i) at det bør legges til rette for at det i størst mulig grad er de pedagogiske lederne som innehar denne funksjonen og ii) denne rollen bør prioriteres framfor andre rutiner/gjøremål den første tiden.

Både kontaktpersonen og de andre på avdelingen bør se på hva det er som fungerer godt i rutineene de har, og hva som kan gjøres bedre. Foruten teoretisk kunnskap om småbarn, og viktigheten av kontaktpersonrollen, er det å være fleksibel i forhold til tid, rutiner og rammer viktig.

De pedagogiske lederne ved aldersblandete avdelinger har et ekstra ansvar for å se de yngste barna, siden dette er en avdelingstype hvor disse i utgangspunktet er mer sårbare. Her kan det være viktigere å dele inn i smågrupper og problematisere barnas tilvenning i en større grad enn ved de andre avdelingstypene.

Man kan trekke erfaringer fra hva slags rammer de ulike avdelingstypene gir for å skape en avdelingstype som er best mulig egnet for de yngste. Det er positivt med flere pedagogiske ledere, flere voksne på avdelingen, en rolig tilvenning med få barn og god tid, for å gjøre overgangen fra hjemmetilværelse til barnehage minst mulig dramatisk for de yngste.

Det er også ønskelig at de pedagogiske lederne har førskolelærerutdanning, og at kunnskap om de minste i større grad settes på timeplanen under utdanningen.

5.2.2 Implikasjoner for videre forskning

Slik det er blitt belyst i kapitlet om barnehageforskning, er det forsket svært lite på småbarn i barnehagen. Den forskningen vi har er fra andre land, eller sier ikke noe om det som mange vil betegne som mest interessant i denne sammenhengen: Hvordan har de yngste det i barnehagen? Det er ønskelig med forskning som sier noe om hvordan dette forholder seg for barn i norske barnehager. Slik vi har sett i kapitlet hvor barnehagen settes inn i et samfunnsmessig perspektiv, er det stort press på at alle skal i barnehage, også ettåringene. Mye av fokuset i media i forhold til *innholdet* i barnehagen, dreier seg om kartlegging av eldre barn. Da er det viktig med forskning som kan si noe reelt om kvaliteten av å gå i barnehagen for de yngste. Denne oppgaven antyder forskjeller mellom de ulike avdelingstypene. Statistisk signifikant forskning som sier noe om hvilke rammefaktorer i forhold til avdelingstyper som er heldige for de yngste i barnehagen, hadde kunnet gi mer entydige svar på dette.

Teorien og forskningen som er framstilt i denne oppgaven antyder også at det er store individuelle forskjeller mellom barn i henhold til faktorer som kan være viktige i en

tilvenningsfase. Forskning som gir et mer nyansert bilde av hvordan ettåringer har det i barnehagen, og hvilke faktorer en må ta hensyn til for å gjøre det til et godt og trygt sted å være, samt eventuelt hvilken avdelingstype som er best for dette barnet, hadde kunnet trygge foreldrene i avgjørelsen om hvorvidt barnet skal begynne i barnehagen, og nyansert bildet slik det blir framstilt i media.

Kildeliste

Beck, C. W., 2009. Tvilsum barnehageforskning. VG, 18. juli 2009.

Belsky, J., 1986. *Infant day care: A cause for concern? Zero to Three*. New York: Guilford Press

Belsky, J., 1988. *The "effects" of infant day care reconsidered. Early Childhood Research Quarterly*. New York: Guilford Press

Belsky, J., 2001. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. No 42/2001. Developmental risks (still) associated with early child care.

Belsky, J., 2009. *Early day care and infant-mother attachment security*. Encyclopedia on early childhood development. Hentet 10. mars 2010, fra:

<http://www.child-encyclopedia.com/documents/BelskyANGxp-Attachment.pdf>

Bjerkestrand, M., 2010. Utdanningsforbundet. Hentet 7. mars 2010, fra:

<http://www.utdanningsforbundet.no/no/Aktuelt/Alle-nyheter/Barnehage/2010/Reagerer-pa-flere-dispensasjoner-i-barnehagen/>

Borg, E, Kristiansen, I-H og Backe-Hansen, E., 2008. *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt (NOVA rapport 6/2008)*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

Corbin, J. og Strauss, A., 2008. *Basics of Qualitative research*. California: Sage.

Dalen, M., 2008. *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo:

Universitetsforlaget.

Drugli, M. B., 2008. *Små barn og barnehager*. Hentet 16. februar 2010, fra

<http://www.forskning.no>

Foreldre og barn, nr. 2/2010.

Harrison, L, Unger, J, 2002. Maternal employment and infant-mother attachment security at

12 months postpartum. *Developmental Psychology*. No. 3/2002.

Hart, S. og Schwartz, R., 2009. *Fra interaksjon til relasjon. Tilknytning hos*

Winnicott, Bowlby, Stern, Schore & Fonagy. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Johannesen, N. og Sandvik, N., 2008. *Små barn og medvirkning – noen perspektiver*.

Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Killén, K., 2008. *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.

Kunnskapsdepartementet, 2007. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo:

Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet, 2010. *Kvalitet i barnehagen*. Stortingsmelding nr. 41. Oslo:

Kunnskapsdepartementet.

Kvale, S. og Brinkmann, S., 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo:

Gyldendal Akademisk Forlag.

Løkken, G., 1996. *Når små barn møtes*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Løkken, G., 2004. *Toddlerkultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Merleau-Ponty, M., 2004. *The World of Perception*. Cornwall: TJ International Ltd.

Regjeringen, 2005. Hentet 4. januar 2010, fra

<http://www.regjeringen.no>

Ropeid, K., 2010. Mistillit til førskolelærerne. *Utdanning* nr. 8, 2010, s. 14.

Rye, H., 2002. *Tidlig hjelp til bedre samspill*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Sagi A, Koren-Karie N, Gini M, Ziv Y, Joels, T., 2002. *The Haifa Study of Early Child Care*.

New York: Guilford Press

Smith, L. og Ulvund, S. E., 1999. *Spedbarnsalderen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Smith, L., 2009a. Aftenposten 10.03.09. Hentet 10. januar 2010, fra

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2970587.ece>

Smith, L., 2009b. *Ber om forskning på småbarn og barnehager*. Hentet 16. januar 2010,

fra <http://www.barnehage.no/no/Nyheter/3480/Mars/Ber-om-forskning-pa-smabarn-og-barnehager/>

Smith, L., 2002. *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Statistisk Sentralbyrå, 2010. Hentet 12. mars 2010, fra

http://statbank.ssb.no/statistikbanken/Default_FR.asp?Productid=04.02&PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/MenuSelP.asp&SubjectCode=04

Thoresen, I. T., 2010. Et brudd med norsk barnehagetradisjon. *Utdanning* nr. 7, 2010, s. 38.

Tveitereid, S., 2008. *Hva skal vi med barn?* Oslo: Kagge forlag.

Ulvund, S. E., 2009. *Pedagogisk Profil* nr.2/2009, s 6.

von Tetzchner, Stephen, 2005. *Utviklingspsykologi, barne- og ungdomsalderen*. Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag.

Vedlegg 1, intervjuguide

Arbeidstittel:

Bli trygg i barnehagen.

- Hvordan legges det til rette for en god overgang fra hjemmetilværelse til barnhage for de minste barna?

Problemstilling:

”På hvilken måte legger pedagogiske ledere i tre ulike gruppesammensetninger i barnehagen til rette for å gi de minste barna en trygg og god tilvenning?”

Sentrale temaer:

- Oppstart i barnehagen.
 - Kan du fortelle litt om hvordan rutiner dere har for tilvenning på din avdeling?
 - Legges det opp til noe møte mellom hjem og barnehage i forkant av oppstarten? Hvordan legges i så fall dette opp?
 - Den informasjonen dere får om barnet i forhold til ulike behov, allergier etc., hvordan rutiner har dere for at denne blir ivaretatt? Og hvordan kommer den fram til de som jobber med barnet og trenger å vite om den?
 - Hva synes du er viktigst i forhold til kommunikasjonen med foreldre/foresatte i forbindelse med tilvenningen?
 - Er det noe som kan være utfordrende i møte med foreldrene?

- Kan du fortelle litt om hvordan du opplever samarbeidet med foreldrene?
 - Hvordan opplever du å møte foreldre som er tydelig engstelige i forhold til at barnet deres skal begynne i barnehagen?
 - Kan du fortelle om hvordan dere gjør det når dere får et nytt barn på avdelingen? (Hvorfor gjør dere det på den måten? Er det noe dere har prøvd å gjøre annerledes som ikke har fungert like godt?)
 - Hva synes du er det mest sentrale i forhold til å få de nye barna til å kjenne seg trygge i barnehagen?
 - Hvor mange dager setter dere av til tilvenning per barn?
 - Hvordan synes du denne ordningen fungerer?
 - Er det noen barn som trenger lengre tid? Hvordan løses i så fall dette?
 - Har dere ordning med kontaktperson, kan du i så fall fortelle litt om dette? (Hvem har ansvaret for tilvenningen?)
 - Dersom dere har et barn til tilvenning som virkelig sliter med å finne seg til rette/bli trygg, har dere noen spesielle rutiner for hva dere gjør da?
- Avdelingen.
- Du jobber på en avdeling med 9 barn i alderen 1-3 år/15 barn i alderen 1-3 år/ 15 barn i alderen 1-6 år, på hvilken måte synes du denne typen organisering av avdelingen spiller inn på tilvenningen? Jeg vil gjerne høre litt om fordeler og ulemper ved denne avdelingsstrukturen.
 - Hvordan opplever du at de minste barna reagerer på at det er såpass mange barn på avdelingen? (spørsmål kun til utvidet og aldersblandet avdeling)

- Opplever du at dere stort sett er tilstrekkelig med voksne på avdelingen til å se alle barna?
 - Ideelt sett, hvor mange voksne synes du det burde være på avdelingen i forhold til barnegruppa dere har? Fortell om hvorfor du synes dette.
 - Dere er to førskolelærere på avdelingen, kan dere fortelle litt om hvilke eventuelle fordeler dere mener dette har? (spørsmål kun til utvidet avdeling)
- Pedagogdekning.
- I Oslo er det stor mangel på førskolelærere i barnehagene, mange er ansatt som pedagogiske ledere uten å ha førskolelærer- eller annen relevant utdanning. Jeg vil gjerne høre litt om hva du tenker om dette? Er det problematisk? Hvorfor er det viktig med utdannet personale i barnehagen? På småbarnsavdeling?
 - Har du opplevd noen utfordringer knyttet til mangel på utdannet personell i barnehagen? Kan du i så fall fortelle litt om dette?
- Fokuset på de yngste i utdanningen.
- Opplevde du at du fikk tilstrekkelig med kunnskap om de yngste barna da du tok førskolelærerutdanningen?
- Annet.
- Er det noe mer du ønsker å tilføye i forhold til det vi har snakket om som jeg ikke har spurt om?
 - Helt til slutt, det hadde vært kjempefint om du kan fortelle meg hvordan du har opplevd dette intervjuet.

Tusen takk for at du tok deg tid til å stille opp på dette intervjuet!

Vedlegg 2, informasjonsskriv til informantene

Forespørsel om å delta på intervju i forbindelse med masteroppgave.

Jeg tar en mastergrad i spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Arbeidstittelen på oppgaven er: "Bli trygg i barnehagen. Hvordan legges det til rette for en god overgang fra hjemmetilværelse til barnehage for de minste barna?" Ved å intervju førskolelærere i tre ulike barngruppesammensetninger (tradisjonell småbarnsavdeling, utvidet småbarnsavdeling og aldersblandet avdeling) ønsker jeg å få et innblikk i hvordan det legges til rette for tilvenning i barnehagen for de minste barna.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 8 førskolelærere som jobber på en av disse avdelingstypene. Spørsmålene vil dreie seg om holdninger og tanker rundt barnehagestarten for de minste barna, hvordan det tilrettelegges og hva man mener er viktig å vektlegge. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil i alle fall bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen sommeren 2010.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og leverer den til meg når jeg kommer for å foreta intervjuet.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på *****, eller sende en e-post til pedersen.hanne@gmail.com. Du kan også kontakte min veileder Kristin Vonheim ved institutt for spesialpedagogikk på telefon *****.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen,
Hanne Winger Pedersen.

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av tilvenning i barnehagen og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer